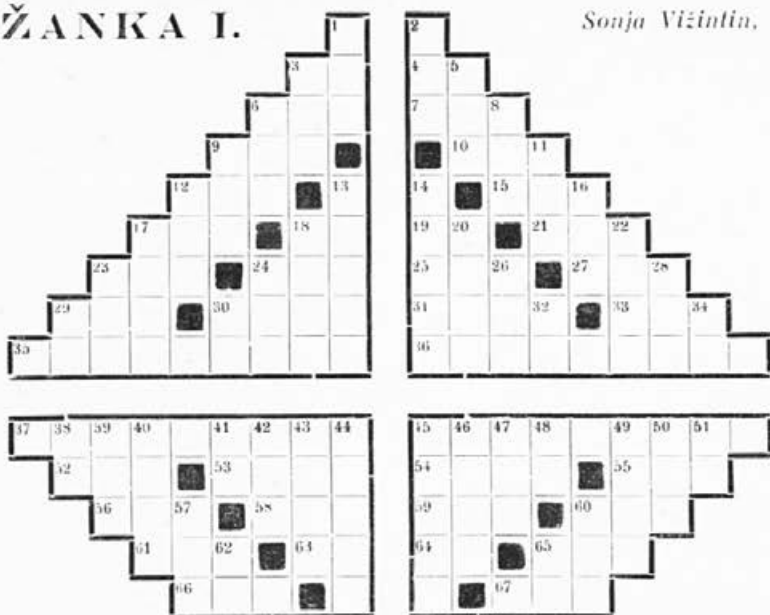


NAŠ ROD

LETNIK XII
LETO 1940/41

6



V o d o r a v n o : 3. pritrdilnica, 4. nemški člen (tudi kemični znak za prvino), 6. predstavnik banovine, 7. kuhinjska potrebščina, 9. staro mesto v Dalmaciji, 10. športni izraz, 12. sila, 15. velika lesena posoda, 17. del obleke, 18. kratica za površinsko mero, 19. del kolesa, 21. umetniški izdelek, 23. zdravilo, 24. del rudnika, 25. veznik, 27. zver, 29. igličasto drevo, 30. nastanajo po ognju, 31. paket, 33. društvo leposlovcev, 35. če nisi zveličan si ... 36. mesto v Palestini, 37. pokrajina oziroma država v Afriki, 45. gora na Gorenjskem, 52. »ta« v srbohrvaščini, 53. kača, 54. znamka avtomobila, 55. domača žival, 56. pristanišče na Finskem, 58. žuželka, 59. govedo, 60. del obleke, 61. žensko ime, 63. stara oblika veznika, 64. vzklík, 65. filmski igralec komik, tudi kratica za poljsko časopisno agencijo, 66. predplačilo, 67. vas pri Ljubljani.

N a v p i č n o : 1. industrijska rastlina, 2. turško pokrivalo, 3. del tedna, 5. lovsko trobilo, 6. rabi voznik, 8. staro strelno orožje, 9. del obraza, 11. pleskarska potrebščina, 12. opojna rastlina, 13. nasprotno od kriv, 14. počitek, katerega si človek prisluži po dovršenih službenih letih, 16. močan tek, 17. država v Ameriki, 18. vrsta drevesa v množini, 20. rabi kmet za sejanje, 22. del vodovoda, 23. kraj pri Brezovici nad Ljubljano, 24. počivališče umrlih (pravljíčno), 26. popačenka za cev, 28. kurir-glasnik, 29. oblika glagola biti, 30. S. L., 32. kazalni zaimek, 34. nikalnica, 38. oblika glagola biti, 39. prva žena, 40. Sabska kraljica, 41. bodrilnica, 42. žensko ime (4. skl.), 43. goličava sredi gozda, 44. jugosl. poročevalska agencija, 45. umeten človek, 46. slovenski zgodovinar, 47. vrsta športa, 48. »on« v francoščini, 49. predstojnik samostana, 50. moški spol za »vse«, 51. glasbena nota, 57. vrsta pesmi, 60. otok v Dalmaciji, 62. površinska mera, 65. reka v Italiji.

Naslovna slika: France Bevč.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom in ga prejemaajo naročniki »Mladinske matice«, ki plačajo naročnino za list in publikacije »Mladinske matice« v mesečnih obrokih po din 3—. Celoletna naročnina znaša 30 din.

List izdaja »Jugosl. učiteljsko združenje« — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani. zanj odgovarja Metod Kumelj. — Glavni in odgovorni urednik Josip Ribičič.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavnik Francè Štrukelj).

Albert Širok:

FRANCE BEVK

Ilustriral France Mihelič.

»Pri vsakem koraku — znanci!« je rekel Bevk, ko se je prismejal v kavarno in mi stisnil roko.

»Kako, ti tu?« sem se začudil.

»Glej ga, ali mi po celoletnem delu ne privoščiš nekaj dni oddiha?« je pripomnil veselo, ko si je slačil plašč.

»Saj dovoliš, da prisedem. Dolgo te ne bom motil, ob osmih moram tako v gledališče.«

Sedel je in si je naročil kavo.

»Nič ne motiš, nasprotno, rad bi, da bi bil ves večer z mano.«

»Prihajam iz Gorice,« je pojasnil, »in že dolgo nisem bil v gledališču.«

Pogladil si je lase, ki so bili skoraj prav tako bujni in črni kot nekoč, le ob sencih jim je dahnila skrb svoje prvo ivje.

»Človek se končno le utruji. Ali ne verjameš, da ni pisanje nič manj naporeno kot delo s krampom?« je rekel.

»Verjamem,« sem pritrdil, »in se ti sploh čudim, da toliko zmoreš. V vseh listih in revijah objavljaš svoje stvari, skoraj vse naše založbe in knjižne družbe izdajajo tvoja dela, v gledališču igrajo tvojo dramo ... kako vse to zmoreš, je zame skrivnost.«

»Tej skrivnosti pravimo pridnost.«

»In talent,« sem dodal.

»Nekaj ga bo tudi zraven,« je prikimal v smehu. Popil je kavo, ozrl se je po kavarni in je nadaljeval:

»Pišem po pet do šest ur na dan, če je pa nujna potreba, tudi do deset. Še ob nedeljah si ne privoščim pravega počitka. Če ne pišem, — čitam, razglabljam in snujem.«

»Čudno je le, da ti pri obilici dela ne zmanjka snovi.«

»Snovi mi ponuja s svojo darežljivo roko moje razgibano življenje, polno doživetij.«

Prižgal si je cigatero, puhnil v zrak in gledal je za kolobarčki dima, ki so se vili proti oknu. Zunaj se je po-



Hiša, kjer je Bevk preživel mladost

lagoma že gostil mrak, le okna v višjih nadstropjih so še žarela v zlatu zahajajočega sonca.

Pogledal sem Bevka v obraz. Slutil sem, kako so mu misli blodile po daljnjih spominih. Nalahno sem se ga dotaknil.

»France, povej mi kaj iz svojega življenja.«

Bevk me je pogledal, otresele je pepel s cigarete, nato je pričel pripovedovati z glasom, kot da govori sebi:

»Rodil sem se v Zakojci pri Cerknem na Goriškem kot sin bajtarskih staršev. Bajta je bila za kopicu nemirnih otrok pretesna, zemlje pa je bilo za toliko lačnih otroških ust premalo. Komaj za močnik je dajala, za repo in krompir v oblicah. Za priboljšek o praznikih, za davek, sol in sladkor se je oče ukvarjal še s čevljarstvom. Toda kljub skrbem in sitnosti, ki jih je bilo ob tolikem otročjem drobižu na pretek, se je oglašal v naši skromni bajti včasih tudi smeh, odmevala je večkrat vesela pesem.

Jaz sem bil kot večina otrok nagaživ in neugnan. Vendar pa sem bil že takrat tudi v pomoč pri hiši. Varoval sem otroke, pomagal na polju in pasel sem kravo. Ne morem reči, da bi se izogibal dela, vendar najrajši sem hodil na pašo. Tam sem se igral s pa-



Bevkov oče

stirji, pekli smo krompir in pripovedovali si pravljice.

Včasih se mi je zahotelo samote. — „France! France!“ so me klicali pastirji, jaz pa sem ležal na soncu v travi, poslušal sem pesem kravjih zvoncev, gledal oblačke, ki so se podili kot žive, bele ovčke po nebu, in sem sanjaril. O, to so bile sladke ure, ki se jih še danes rad spominjam!«

Bevk je vrgel ogorek cigarete v pepelnik in je nadaljeval:

»S šolo nisem bil ravno skregan. Tu sem izvedel marsikaj novega in lepega. Računske in slovniške ure so se mi zdele dolge kot večnost, zato so mi bile druge toliko krajše. Po prvem berilu sem planil z navdušenjem in sem ga znal kmalu skoraj na pamet. Počasi sem začel segati tudi po drugih knjigah. Ob njih se mi je začel odpirati čisto nov svet. Nekoč sem prečital zanimivo povest in sem stopil do učitelja: „Ali je ta povest tudi resnična?“

„Ne,“ je rekel učitelj, „pisatelj si jo je izmislil.“

Pa sem bleknil: „O, če bi bil jaz pisatelj, bi napisal še lepše povesti!“

Otroci so se zasmjali, pa tudi učitelj sam se je dušil v smehu.

Kmalu sem se močno izpremenil. Ves dan sem tičal v knjigah. Nisem bil ne lačen ne žejen, zamujal sem kosilo in večerjo, bil kregan in tepen, a vse ni nič pomagalo.

„Le kaj je neki fantu, da je tako zamišljen in zakrknjen,“ je skrbelo domače. Jaz sem pa pisal na skrivaj svojo prvo povest. Pisal sem na hrupav papir, v kakršnega zavijajo sladkor. Bila je to krvava zgodba. Junaki so neprestano nihali med življenjem in smrtjo in trpeli tako, da so še meni samemu med pisanjem od žalosti kapljale debele solze na papir. Rokopis sem varno skrnil. Zgodilo se je le, da ga je teta iztaknila. Brali so ga in so se mi smejali. Najrajši bi se kar v zemljo pogreznil od sramu.

Takrat mi je bilo kakih deset let.«

Bevk se je vedno bolj poglobljal v svoje spomine. Nadaljeval je, kot da vnovič preživlja svojo mladost:

»Ko sem dovršil dvorazredno domačo šolo, mi je kupil oče novo obleko in me je peljal v Gorico. — „Trgovski pomočnik boš, ne bo se ti treba ubijati s težkim kmetskim delom!“ me je pogumil na poti.

Sončna Gorica se mi je zdela kot pravljica, ali ko me je oče oddal mrkemu trgovcu, mi je šlo kar na jok. Delo ni bilo težko, a enolično in dolgočasno. Dan je bil dnevu enak. Da bi prišel do kake knjige, je bilo nemogoče. Vedno je bil gospodar nad mano. Bilo mi je neznosno. Pet mescev sem vzdržal, več mi ni bilo mogoče. Zbežal sem domov.

Ko sem se prikazal s culo na pragu, so ženske zajokale, oče pa je dejal trdo: „če noče biti gospod, naj bo pa čevljar!“ in me je posadil na čevljarški stol. Pa mi še ni šlo to delo tako slabo izpod rok. Marsikateri par pošvedranih čevljev sem zakrpal. Ko sem bil pa v hiši sam, sem brž odložil šilo in dreto in zgrabil za knjige.

„Le kaj bi s fantom?“ je tožil oče župniku in učitelju, „za nobeno pošteno delo ni, le v knjigah tiči!“

„Pa bi ga dali v šole!“ je padla beseda.

Čez pol leta sem bil na pripravnici, eno leto kasneje pa na učiteljsku. Zdaj sem se šele razživel! Čital sem tako rekoč noč in dan. Čital vse, kar mi je prišlo pod roke, brez vsake izbire. Ko sem prišel pa do Cankarja, sem obstal pri njem, dokler nisem prebral njegove zadnje knjige. Cankar me je vsega prevzel, bil mi je prvi učitelj in vodnik.

Od tedaj sem čital samo najboljše stvari, poleg naših še najrajši velike ruske pisatelje. Pa tudi po pesmih sem takrat že segal. Moji ljubljenci so bili: Prešeren, Župančič, Kette in Murn. Seveda sem tudi sam mnogo pisal. Svoje rokopise sem pošiljal skoraj vsem našim listom in revijam, toda dolgo brez uspeha. Končno sem le zagledal svojo prvo stvar v 'Družinskem listu', ki je izhajal v Trstu.

Takrat mi je bilo šestnajst let. Lahko si misliš, kako me je to podžgalo! Kmalu so začele izhajati moje stvari v 'Vrtcu', 'Domačem prijatelju' in v dijaških listih. Moje pravo literarno delo pa se je začelo šele leta 1914., ko sem objavil v 'Domu in svetu' prve boljše črtice.

Obmolknil je za hip, izpil je požirek vode in se je obrnil do mene:

»Vse ostalo ti je že znano. Dopržil sem učiteljske, bil sem par let za učitelja v bližini rojstne vasi, kjer sem se tudi oženil. Leta 1917. sem moral k vojakom. Ker sem v svojih spisih obsojal vojno, sem bil pod Avstrijo aretiran in zaprt. Po zlomu Avstrije sem se ustalil za nekaj časa v Ljubljani in sem se posvetil časnikarstvu. Tudi tu nisem vzdržal dolgo. Gorica me je vabila.«

Obmolčal je za hip, nato pa je izpregovoril mehko in toplo, besede so mu prihajale prav iz srca:

»V zadnjem času sem preživel mnogo lepih in mnogo težkih ur, okusil sem tudi grenkost ječe in konfinacije, a če bi se moral preseliti iz Gorice in Primorja, bi se poslavljajal kljub temu s težkim srcem, tako kot se poslavlja človek od svojih najdražjih.«

Obmolčal je, pogledal skozi okno ter se zagledal v muho, ki je brenčala, zaprta med dvema šipama. Plezala je navzgor, zaganjala se je v steklo ter iskala izhoda. Zdaj pa zdaj je treščila navzdol, obležala je za hip kot mrtva, nato je spet begala naokrog ter se zopet zaganjala v steklo.

»Pa mi povej še kaj o svojih mladinskih delih,« sem predramil Bevka iz težkih slutenj.

Malo je pomislil.

»Napisal sem doslej dvanajst ali trinajst mladinskih knjig. Razen dveh pravljicnih stvari so vzete vse iz resničnega življenja, vzklike so iz spominov mojih mladih dni. 'Lukčev škorec' je v resnici živel, le da sem ga prenesel v drugo okolje. Junaki iz 'Pestrne', 'Tovarišev', 'Jagode' in 'Pastircev', to so moja ljubljena tovarišija iz mladih dni. Rad imam te knjige, posebno 'Pastirce' prištevam med svoja najboljša dela.«

»Napisal si toliko knjig kot še noben slovenski pisatelj do zdaj, sam praviš, da je to delo trdo, ali ne čutiš še izčrpanosti in potrebe po oddihu?«

Bevk se je zasmel.

»Napisal sem res že kakih šestdeset knjig in imam že petdeset let, čutim pa, da sem še mlad in zdrav, poln moči in načrtov. Spisati moram sto knjig! Ko se to zgodi, tedaj odložim pero in bom počival.«

Kavarna se je počasi praznila. Mi dva pa sva sedela in se pogovarjala o vsem mogočem: o dijaških letih, o nekdanjem življenju v Gorici in o lepih izprehodih ob Soči. Čas je naglo potekal.

Bevk je pogledal na uro, naglo vstal in se odpravljajal.

»Pa še to mi povej,« sem se obrnil še enkrat k njemu, »ali je Gorica še tako sončna in Soča še tako temnomodra kot je bila tedaj?«

»Prav tako sončna je Gorica sedaj in prav tako lepa je Soča,« je dejal Bevk in mi je stiskal roko v slovo — »le vse drugo se je hudo spremenilo.«

TONČE

Poglavje iz še neobjavljene povesti.

Tonče se je šele proti večeru odpeljal nazaj v mesto. Pri Bregarju so mu naložili celo krošnjo pozdravov za očeta, mater, strica in Maričko. Je že dobro, ne bom pozabil. Bil je veder. A bolj ko se je vlak bližal domu, tesneje mu je bilo ob srcu.

Ni mislil na to, da doma skrbijo, kam je izginil, da mati morda joče. Pred oči so mu stopili vse drugačni strahovi. Prikazal se bo, že ga bodo zgrabili. Ha, tu si, paglavec! Pa, pika poka, po njem, da bo joj. Pošteno bo plačal svoj beg od doma, ne bodo mu prizanesli... Bilo mu je težko, teže od trenutka do trenutka.

Izstopil je, tedaj so se mu zašibile noge. Hodil je počasi, vedno počasneje. Ko je v mraku zagledal domačo ulico, ga je nemilo stisnilo za srce. Tam je hiša, pred njo stoji gruča ljudi. Ali ga čakajo, kakor da vedo, kdaj pride? Obstal je, ni si upal dalje. Sedel je na podzidek železne ograje, si zagrebel obraz v roke in tiho, obupno stokal. Kaj naj stori? Kam naj se dene? Moj Bog! Boj Bog!

In ni gledal, kdo vse hodi mimo. Ni opazil neke ženske, ki je prišla po ulici in se ustavila pred njim.

»Ti si, Tonče? Glej ga!«

Bila je pekarica.

»Kaj pa sediš tu?« ga je vprašala. »Doma te pa iščejo kot neumni.«

Deček ji ni odgovoril. Bilo je, kakor da sta mu ohromela telo in jezik.

»Kod pa si se potepal? Pojdi z menoj! No! Tonče!«

»Ne.«

Tončetu so se ulile solze, s komolcem si je zakril lica. Ženska je odhitela...

Mati je bila pred hišo, okrog in okrog nje so stale ženske. Bila je do konca obupana. Na policiji so ji sina popisali, a dotlej je zaman čakala kake novice o njem. Vila je roke in

vzdihovala. Bila je prepričana, da sina ne bo več videla živega. Sosede so jo tolažile, a ona jih ni poslušala.

Tedaj je pekarica kar treščila med ženske.

»Tončeta sem videla,« je povedala.

»Kje?« je vzkliknila mati.

»Tam sedi in joče,« je pokazala na konec ulice. »Boji se domov.«

Kazno je bilo, da je mati od veselja ponorela.

»Tonče!« je zavpila in stekla med hišami. »Tonče! O, Tonče!«

Ostale ženske so se usule za njo.

Tonče je zaslišal krik in skozi solze pogledal po ulici. Uzrl je celo vojsko, ki je tekla proti njemu. Moj Bog, opazili so ga! Bliža se obračun. Vse gredo nadenj... Planil je na noge.

Ali že ga je mati objela in privila nase. »O, moj zlati otrok! Ti nesrečni potep, kakšno mi narediš! Da si le zopet tu! Da si le živ!«

Tonče ni takoj razumel njene radosti, hotel se ji je izviti iz objema. Pa se mu je posvetilo, da se mu ničesar ni bati. Milo se je razjokal. Tudi materi so tekle solze po licih.

»Kje pa si bil? Kod si hodil?«

»V Sušju sem bil... Pri stricu...«

»O, ti moj Bog! Kakšen strah!«

Mati se je usekovala in si brisala solzna lica. Medtem so prisopihale tudi ostale ženske in se zgrnile okoli njiju. Nabralo se je tudi drugih ljudi.

Mati je prišla Tončeta za roko in ga vodila domov. Za njima je šla cela procesija žensk.

Tončeta je obšla nova bojazen.

»Oče me bo spet!« je zastokal.

»Ne boj se,« mu je rekla mati. »Ne bo te. Le take nam nikoli več ne smeš narediti! Nikoli več! Ali oblubiš?«

Da. Tonče je rad oblubil. Nikoli več. Res ne! Srce se mu je olajšalo. Le sramoval se je. Tako pred vsemi še nikoli ni razkazoval svojih solz.

PETER IN KOSTJA

VI

Minila je zima, minila pomlad, suho poletje se je nagibalo h koncu. Dečka sta se pridno učila pri gospodični Mileni, ki je ostala čez počitnice v Podgori. Priprave za njun prvi korak v široki svet so bile do malega končane. Dobravski krojač jima je bil ukrojil vsakemu po dve novi obleki in plašč, gospa Jerajeva pa sešila perilo. Vse to in še marsikaj drugega: nogavice, rutice, ovratnice, volnene rokavice in pahovka za zimo, je čakalo lepo zloženo v dveh novih študentovskih kovčegih. Prav ničesar ni bila pozabila dobra gospa.

»Bistre oči morajo imeti Ljubljančani,« je mislila sama pri sebi, »če bodo spoznali, da je Peter siromašen kmetski sin.«

Siromašen, nu da. Prav za prav se je Novakovim obračalo na bolje. Kmalu po Petrovi nesreči je bil gospod Jeraj vprašal očeta, ki je prejšnje dni slovel za dobrega splavarja, ali bi mu hotel nakupovati les in ga osebno plaviti do Beograda; dobiček bi si delila. Oče je z veseljem udaril v ponudeno roko. Dela si je naprtil mnogo, a smreke in macesni so šli tedaj kar dobro v denar, in kadar se je oče vrnil s poti, sta z materjo zadovoljno stikala glavi nad hranilno knjižico. »Če Bog da, se bo otrokom boljše godilo kakor nama,« je kimal oče Novak, ko je zaklepal knjižico v omaro.

Z vsem tem je bilo v zvezi pričakovanje, ki Petru in Kostji že mnogo tednov ni dalo miru. Odkar je oče spet plavaril, sta moledovala, naj ju vzame s seboj. Nazadnje je bil privolil. Pod brvjo so bili na bregu reke privezani trije lepi splavi, náred, da jih spuste v vodo. Oče Novak je čakal samo še dežja, kajti ob suši je reka preplitva.

»Tako, ko se vzdigne, odrinemo,« je obljubljal. Sklenjeno je bilo, da ga spremita dečka do Zagreba, tam pa ju vzame v varstvo gospod Jeraj, ki jima razkaže hrvatsko prestolnico in ju nato z avtom odpelje domov.

»Koliko lepega bova videla!« se je Kostja veselil proti djadji Semjonu. »Petjev oče pravi, da je Sava strašno široka. Pomisli, djadja: okrog in okrog sama voda, nad glavo pa oblaki in zvezde. To bo takisto kakor v povesti, jeli, ko je Taras Bulba gorel, kozaki pa so pluli po Dnjestru in govorili o svojem atamanu?«

»Tako, da, skoraj tako,« se je muzal starec.

»Sava teče daleč, daleč,« je Kostja sanjaril. »Do Beograda teče, tam se izliva v Donavo; Donava teče v Črno morje in za Črnim morjem je Rusija...«

»Rusija!« je vzkliknil kozak. »Mátuška najina!«

»Veš, kaj storim? V Savi ujamem ribo. Namesto da bi jo ubil, jo izpustim. Ribica, ji porečem, plavaj, kamor te je volja. Najprej pa plavaj v Črno morje, iz Črnega morja v Dnjeper. V široki Dnjeper zaplavaj in reci: Kostja Platov pozdravlja Rusijo!«

»Bátjuški!« je prhnil Semjon. »Vsi svetniki! Kako naj riba govori, ko ne zna?«

»Saj le tako pravim,« je Kostja prikimal. »Lepo si je misliti, veš...«

Teden dni je že pritiskala soparica. Nebo so zagrinjali oblaki, zvečer se je pobliskavalo, daleč nekje je grom bobnel nad hribovjem ter obljubljal ljudem in zemlji mokroto. Oče Novak je postajal na pragu, gledal na vse vetrove in pomenljivo mežikal z očmi.

Kar tiho je bilo od napetosti. Iz kozakove kočee danes nisi slišal kle-

panja: Semjon je bil šel v mesto, rekoč, da se vrne preko Dobrave. Kostjo so kmalu po kosilu videli, kako je z rokami v žepih požvižgaval okrog vogalov. Peter, ki so ga bili po opravi poslali k teti Barbki v Bukovje, se je pravkar utrujen vračal domov, ko ga je pri šoli ustavila gospodična Milena.

»Če utegneš, Peter, pridi čez pol ure h Kostji,« je dejala. »Rada bi govorila z vama o krajih, ki jih bosta videla s splava. Popotnik ne sme samo gledati okrog sebe, tudi naučiti se mora kaj.«

Petru tega ni bilo treba dvakrat reči. Pokazal se je domačim, pohrustal kos kruha in dve jabolki ter jo ubral proti koči.

»Kostja!« je zaklical pred vrati. »Kostja, ho — hoj!«

Kostja se ni oglasil. »Kostja, ho — hoj!« je Peter znova zavpil. Prijetno je bilo tako kričati, poslušati samega sebe in čakati, kdaj se prijatelj odzove: »Ho — hoj, Petja! Ze grem!«

To pot je čakal zaman. Ne Kostje ni bilo od nikoder ne njegovega glasu. Tišina okrog kočice se je zadržala dečku grozljiva. In ko se je ozrl in videl nebo za hribom črno kakor svinec, ga je pograbila huda slutnja. Da ne bi bilo kaj narobe?

S čudno težkim srcem se je vrnil pred vrata in stresel kljuko. Vrata so se odprla, bila so odklenjena. Kje je neki tičal Kostja, da ni bil zaklenil vrat?

Komaj je prestopil prag, ga je obšel še hujši strah. Kaj je bilo to? Razločna znamenja so kazala, da je iztikal po koči tuj človek. Dja-djeva postelja premaknjena, omara v čumnatih odprtih, vse razmetano! Peter je vrgel oči po mizi. Tam, sredi mize, se je belilo zaprto pismo. Zraven pisma je ležal Kostjev lep zeleni svinčnik: tisti, ki ga je neznanško čislal in ljubosumno shranjeval. Danes ga je bil pustil kar tako — v nezaklenjeni hiši!

Peter je vrgel oči na pismo. Ovoj je bil popisán s črnolom, ne s svinč-

nikom, in črke so bile cirilske, ruske. Tiskane črke: tako pišeš, ako ne želiš, da bi te kdo spoznal po pisavi. »S-e-m-j-o-n N-a-l-e-v-a-j-k-o,« je Peter razbral.

Strahovit grom se je zavalil čez vas. Zunaj so padale prve debele kaplje. Najprej so udarjale posamez, nato gosto, kakor bi sipal grah. Zrak se je napolnil z njihovim silnim, nepretrganim šumom. Tedaj je prišla učiteljica.

»Naliv me je ujel,« je dejala in stresla mokro glavo. »Kaj strmiš, Peter?« se je zdrznila, ko je videla njegov prepadeni obraz. »Kje je Kostja?«

»Kostje ni...« je zbegano odvrnil deček. »Ne oglasi se, naj še tako kličem. Izginil je... In tu leži čudno pismo.«

V tem, ko je gospodična hlastno vzela pisanje, je Peter znova ustavil oči na svinčniku. Svinčnik je ležal tako, da je kazal proti ozadju kočice; poleg svinčnika je bila na javorovi mizi začrtana puščica, ki je merila v isto stran. Kaj je bilo za kočico? Gozd!

Gozd, ki ga je klestila ploha, gozd, po katerem je rjovel grom in razsajal vihar...

Peter se je mahoma spomnil povesti, ki sta jo bila čitala s Kostjo. Deček, ugrabljen od Indijancev, je spotoma puščal prijateljem znamenja: odlomljene vejice, koščke lesa in gumbice s hlač. Tako so ga izsledili in rešili. Menda je tudi Kostja mislil na tisto povest. Puščica in svinčnik sta kazala, kje naj ga Peter išče. Razburjen je povedal učiteljici svojo misel.

»Peter,« se je ustrašila gospodična Milena, »tedaj morava pismo odpreti.«

Z drhtečimi prsti je raztrgala ovoj in brala:

»Nalevajko, šale je konec. Ker nisi hotel deliti po bratsko, boš dal vse. V soboto ob desetih zvečer prinesi tisto reč pred glavno železniško postajo v Ljubljani. Čakal te bom. Če ne prineseš, če se mi bo zdelo, da ni vse, ali če se mi

zgori kaj nevéčnega, tvoj paglavec ne bo živ ućakal jutra. Ako pa brez zvijaće storiš, kar terjam, ga dobiš zdravega nazaj.

Nekdo, ki ga poznaš.

Ućiteljico je oblila zona. Spomnila se je djadjevih namigov, ko ji je bil prinesel svoje pismo za Kostjo.

»Peter,« je vzkliknila, bleda kakor zid za njenim hrbtom, »ne ustraši se: hudobneži so odvedli Kostjo, da bi izsilili od Semjona denar... Moj Bog, kaj nama je storiti...»

Njen glas se je tesnobno utapljal v šumu plohe. S ceste je odmeval topot ljudi, ki so bežali pred nevihto.

Vsa zbegana sta planila iz kočé. Stara Ježevka, ki je pravkar tekla mimo, se jima je strahoma umaknila.

»Mati!« jo je ustavila gospodićna Milena. »Ste videli Kostjo?«

»Videla, videla.« Ženica je stopila pod streho. »Pred pol ure je tekel okrog vogala v gozd. Menda ga je nekdo klical.«

»Je bil kdo tu, v kočii?«

»Seveda,« je rekla starka, »kmalu po tem, ko je Kostja odšel. Morda se je bil ta čas vrnil... Zakaj vprašate?«

»Kakšen ćlovek je bil to?« jo je zasliševala ućiteljica. »Hitro, hitro!«

»Jemnasta, saj ne gorii... Kakšen? I nu, bolj suh je bil, ćrn in potuhnjen... Sveta Devica, menda ni kaj hudega?«

Gospodićna Milena je pogledala Petra. Zdaj je vedela, kaj jima je storiti.

»Mati,« je odloćno velela Ježevki, »stopite k Novakovim in povejte, da se je s Kostjo nekaj zgodilo. Midva hitiva za njim, da mu pomoreva... da ga rešiva...«

»Sveti križ božjii!« je zajaskala starka in sklenila roke. »Kaj pa je to?«

A gospodićna je že dirjala v ploho in Peter je planil za njo.

Lilo je kakor slap, gozd je bil ves temaćen od padajoće vode.

Strahotno se je bliskalo in grom je rjovel, kakor da bi se nebo rušilo na zemljo. Peter in gospodićna Milena sta gledala za sledovi. Razloćno je bilo videti, kod si je Kostja lomil pot skozi grmovje.

»Glejte,« je rekel Peter in pobral leskovo vejico. »Kazala je tja gori, na stezo.«

Petdeset korakov nad njima se je vila po gozdu z listjem zasuta steza. Tam se jima je pokazala zlovestna slika. Listje in mah sta razloćno ohranjala stopinje dveh moških in vmes sledove Kostjevih deških nog.

»Sklicala sta ga iz kočé,« je deček uganil. »Tu sta ćakala... Sledovi ne kažejo navkreber, navzdol gredo — oh, in kaj je tukaj?«

Deset korakov dalje je bilo listje vse razkopano. Razrita tla so pričala o srditi borbi, kakor da bi se bil nekdo obupno upiral... kakor da bi bili nekoga surovo metalii ob tla...»

»Zvezala sta ga,« je šepnila ućiteljica in pokazala Petru košćek vrvice. »Roke sta mu zvezala, da bi se težje upiral. In tu, glej, gredo sledovi dalje...« Toda lilo je, lilo, umazana voda je silila izpod listja in mahu ter se zbirala v deroće potočke. Nevihta je bila zdaj nad gozdom; ploha je stala pred njima kakor zid, somrak je malone zagrinjal pot in je bil videti po vsakem blisku še temnejši.

»Kam vodi steza?« je vprašala gospodićna, ko sta pritavala do visoke skalne stene.

»Naravnost k brvi,« je Peter zaklical. »Bližnjica je. Od tod naprej ni več nobenega razpotja... Joj!« je zajecjljal, ko je treščilo tik pred njima. »Ubilo naju bo!«

»Pogum, Peter, nič se nama ne bo zgodilo!« je vroće vzkliknila ućiteljica, ćprav je trepetala od groze. »Bog hoće, da rešiva Kostjo... Tećiva, kolikor duša dá! Morda jih dohitiva... će pa ne, so v Dobravi orožniki... gospod Jeraj... in djaćdja Semjon...«

Drevila sta skozi ploho in grom, spodrsavala na mokrem listju, se spotikala ob kamenje, padala, spet vstajala in dirjala nizdol, premočena, raztrgana in blatna...

»Kaj tako šumi v dolini, gospodična? Čujte, kako šumi! Ali je to voda?«

»Voda, Peter.. Reka narašča, morda se je kje v gorah oblak utrgal. Nič ne maraj, Peter... teci, teci!..«

Naliv je mahoma ponehal, neurje je hrumelo dalje, in ko sta zagledala brv, se je bliskalo že onkraj Dobrave. Sveta nebesa, kako je reka besnela! Davi še čista in plitva, se je zdaj s kalnimi valovi divje zaganjala v breg. Pod brvjo so delavci očeta Novaka okovarjali splave, da jih ne bi odneslo. Zasopla sta obstala pri njih.

»Hoj, fantje!« je Peter zavpil. »Ste videli dva tujca?«

»Tujca?« je ponovil tršat dečko. »Kakšna?«

»Eden je suh in črn...«

»Drugi pa rdečenos... Kaj jih ne bi videli! Četrť ure še ni, kar sta nam izpred nosu ukradla splav.« Peter in učiteljica sta opazila med splavi prazno mesto in prerezano vrv. »Ko smo zabredli v vodo, da bi jih prijeli, je suhi izvlekel samokres in nas je hotel kar pobiti... Bog ve, kod plavata, če se že nista razbila. Da bi se le!«

Gospodična Milena se je zgrozila. »Semjonovega Kostjo sta imela s seboj, jelite?« je zaklicala. »Ste ga spoznali?«

»Kostjo? Ne vem... Ko smo dirjali proti splavom, sem od daleč videl, da tlačita nekaj v zaboj. Nemara je bil fantè.«

Srce jima je obmrlo. Njun ljubi Kostja zvezan v zaboj, na divji vodi!

»Teciva, Peter! Bog nebeški, teciva...«

Peter je dirjal kakor ob pamet, čeprav ga je noga, ki si jo je bil lani zlomil, že na stezi hudo bolela. Za prvim križempotjem onkraj brvi sta srečala kmeta z vozičkom.

»Obrnite!« ga je ustavila gospodična. »Kar koli hočete, vam dava, samo peljite naju na Dobravo... Poženite, nekomu gre za življenje in smrt!«

Mož se ni obotavljal. Naložil ju je in udaril po kljusi, da je kalužnica kar brizgala izpod koles. Pred gradičem sta se opotekla z voza. Gospodar, ki ju je bil videl skozi okno, je stopil na prag in razprostrl roke. Za njim se je pokazala siva glava djadje Semjona.

»Nu, nu, za Bogá!« je vzkliknil gospod Jeraj. »Mar se je kaj zgodilo?«

Nehote je pogledal kozaka. A ta je že slutil gorje. Bled, da si brke komaj razločil od lica, se je grabil za glavo in mrmral: »Góspodi Bože! Góspodi Bože!...«

»Kostja!« je vzhlipnil Peter, kakor bi se šele zdaj zavedal vse nesreče. »Odvedli so ga... na splavu...«

Djadjji se je iztrgal nečloveški glas. Kakor zmešan je planil iz veže, se s sklenjenimi rokami obrnil k domačinu in zastokal:

»Pomagajte!...«

V tem je pritekla gospa Jerajeva in glasno zaihtela, še preden so ji povedali, kaj je. Skratka, vsi so bili zbegani razen gospoda Jeraja. Ta se je mahoma začutil vojaka in jel poveljevati, kakor svoje dni na vojni.

»Kdaj?« se je kratko obrnil h gospodični Mileni.

Ponovila mu je, kar je bil rekel splavar pri brvi.

»Dovolj,« je odsekal. »Ostalo povesta med voznjo. Čez hruševski jez so že, pri Šmartnem pa še ne morejo biti. Tam je zadnji jez in pod jezom pristajališče. Zaupajmo v srečo.«

Planil je k lopi in čez nekaj trenutkov spehal učiteljico, kozaka in Petra v svoj veliki avtomobil. Gospa Jerajeva je bila skočila dečku in gospodični po dva ogrinjača, da bi se zavila.

»Spotoma naložimo orožnike,« je dejal vrli mož. »Hajdimo!«

Dve minuti ni trajalo, pa sta sedela v avtu dva orožnika, med tem ko je tretji tekel telefonirat.

»Pognal bom brez ozira na cestni red,« je rekel gospod Jeraj. »Mrak se bliža. Pripovedujte, gospodična Milena.«

Avtomobil je rohnel čez polje in skozi vasi. Učiteljica je podala djadji najdeno pismo in jela hlastno poročati. Gospod Jeraj, orožnika in kozak so jo napeto poslušali.

»Nihče drug ni bil kakor Mjasojedov!« je nazadnje vzkljknil djadja Semjon. »Rdečenosi pijanec iz bolnišnice!«

»Kakor vidimo, sta bila dva,« je popravil orožniški komandir. »Zvabila sta dečka v gozd. Ko sta ga zvezala, je eden pazil nanj, drugi pa je ta čas prebrskal hišo in pustil pismo na mizi. Potem sta ga odgnala. Ko sta videla, da prihaja voda, in pomislila, da bi na splavu laže ušla...«

»Ušla!« je zastokal kozak. »Splavu ne zna vsak krmariti, nikar že na veliki vodi!«

»Pozor, vštric reke smo,« se je oglasil gospod Jeraj. »To je hruševski jez. Bistro glej, Peter, in če opaziš kaj sumljivega, reci.«

Nevihta je bila razpodila oblake, srebrni ščip je svetlo gledal z večernega neba. Cesta je šla tik ob vodi. Gospod Jeraj je vozil na ves plin, drevesa so pošastno švigala mimo avtomobila. Deček in djadja sta napenjala oči. Sveti Bog, kako se je penilo in hrumelo!

»Vidiš kaj, Petja?« je vprašal kozak. »Jaz nič ne razločim, megla se mi dela od...« Utihnil je in se glasno useknil.

Deček je prežal kakor kragulj. In mahoma, glej...

»Vidim!« je kriknil. »Tamle — splav! Joj, kako ga premetava!... Dva sta na njem... da, enega poznam!...«

Že je bil splav za njimi.

»Če je le pravi?« je podvomila učiteljica, drhteč od razburjenja.

»Nobeden drug!« je odvrnil gospod Jeraj. »Pošteni ljudje ne plavijo, kadar ni čas za to.«

»In Kostje niši videl?« je trepetal djadja. »Ni ga bilo na splavu?«

»Kostja je v zaboju,« je rekel komandir. »Tako j bomo v Šmartnem. A šmartinski jez je visok, voda je tam vsa divja.«

Te besede so jim zaprle sapo. Z grozo so začutili, da ukradenemu splavu nevidno krmari smrt...

Avtomobil je letel mimo cerkve, hiš, lesnih skladišč in ljudi, ki so prestrašeni bežali s poti. Šum reke se je izpreminjal v bučanje. Še trenutek in Peter je zagledal mogočni slap jeza. Od brega do brega se je voda grmé rušila v globino, vrela in se penila kakor v kotlu, krožila iz tolmuna v široki zaliv pod cesto in se lokoma vračala v glavni tok. Ob zalivu je nekaj splavarjev s kavljji lovilo deske in hlode, ki so jih prinašali valovi. Dve sto korakov niže je rumenela na bregu vrsta splavov, pritrjenih z močnimi vrvmi. Tam je gospod Jeraj ustavil.

»Naši so že tu.« Komandir je z očmi pokazal na dva orožnika, ki sta skrita čakala za jelšami. »Če pridejo begunci do tod, stavim, da bodo vode do grla siti. Kakor hitro se izkrcajo, jih imamo. Ako ne pristanejo, nič ne de; orožništvo vzdolž reke je obveščeno.« Pomolčal je, se spogledal z gospodom Jerajem in dodal: »Je pa še druga možnost.«

»Da, Nalevajko,« je resno povzel Jeraj. »Tu spodaj lahko opravijo orožniki. Naša navzočnost bi bila samo v napotje. Tam zgoraj pa, pod jezom... Glejmo stvarjem v oči.«

Stari kozak ni več poslušal. Molče se je obrnil, zdirljal nazaj k zalivu in še spotoma slekel suknjič. Ko so Peter, gospod Jeraj in gospodična Milena pritekli za njim, je sedel na tleh med osuplimi splavarji ter sezuval škornje. Oči so mu kakor zmešane blodile po grebenu hobnečega vodnega zidu. Sezul se je, se široko prekrižal in Peter ga je slišal, ko je hripavo šepetal:

»Pomagaj, Mati božja kazanska! Prečista Bogorodica, reši ga!...«

Komandir se jim je pridružil. Peter je kakor v sanjah videl, da si tudi ta odpenja pas in da stoji gospod Jeraj golorok in gologlav zraven njega. Nihče ni več izpregovoril. Drhteč od groze je deček strmel na jez in si pritiskal roke na prsi, da ne bi srce tako strašno razbijalo. Vsaka sekunda se mu je zdela večnost. Tedajci pa — — —

Slutnja jih je prešinila kakor blisk. V naslednjem trenutku se je pokazal na ozadju krvavordečega neba prednji konec razdrapanega, na pol raztrganega splava. Zbegani veslač je bil očitno storil napako. Peter ga je videl, kako je izpustil veslo, vzdignil roke in se opotekel nazaj. V tem se je splav zasukal, nekaj je nekam udarilo, splav se je zvil, deske in bruna so zaštrlele vsaksebi in vse, kar je bilo, je zagrmelo v razpenjeno kotanjo: les, veslača — in zaboj, ki je stal sredi splava! Že med padcem se je pognala iz zaboja drobna deška postavica, se prekotalila v zraku ter izginila v kipenju vode...

»Kostja!« je pretresljivo zakričal Peter in trznil, kakor da hoče skočiti za njim. Močna roka gospoda Jeraja ga je udržala.

Zgodilo se je nekaj drugega. Kakor ščuka, ki uide ribiču, se je vrigel kozak v vodo. Izginil je, se naslednji hip spet pokazal, znova izginil in znova pomolil glavo iz vode. Pregrebal je valove takisto divje, kakor da bi s sabljo klestil po huzarjih. Mrak je bil in Petrove oči so komaj še razločile, kaj se godi. Zazdelo se mu je, da vidi dva sežnja od djadje nekaj temnega... kaj je bilo, ni utegnil dognati... Nato je tisto izginilo in hkratu je izginil Semjon. To je bilo zadnje, kar je Peter pomnil.

»Djadja!... Kostja!...« je še jeknil in se opotekel gospodični Mileni v naročje...

A stari junak je spet priplaval na vrh. To pot ne več sam. Z roka-

mi je plaval, z zobmi je držal nekaj pred seboj kakor tiger mladiča.

»Kostja! Rešil ga je!« sta v en glas zavpila gospod Jeraj in gospodična Milena. »O, zlati, dobri djadja Semjon!«

Samo komandir ni rekel ničesar. Ta čas, ko so splavarji s kavljji pomagali kozaku na suho, je vrli orožnih po risje zapičil oči v vodo. Tok je prinašal k bregu še eno človeško postavo...

»Ta je omagal!« so vpili splavarji. »Brž dajte kavelj!... Tako... Primi, Francè!« In so ga izvlekli na suho.

Ko se je Peter predramil, je klečal djadja moker ob mokrem Kostji, ki je pravkar odpiral oči. Samo gledala sta drug drugega, a v tem pogledu je bilo toliko sreče, da se je Peter komaj upal poklekniti k tovarišu in ga prijeti za roko. Gospodična Milena je držala glavo svojega ljubljenca v naročju in od radosti jokala. Celo gospod Jeraj si je brisal oči, kar pač ni malo za starega vojaka.

S tem pa dogodkov še ni bilo konec. Orožniki so se dolgo ukvarjali z neznancem, preden je izbruhal vodo in jel stokaje gledati okrog sebe. Tedaj je vzel dobnavski komandir žepno svetilko ter mu posvetil v temni, hudobni obraz. Nato ga je brez besede uklenil. Dotik jeklenih spon je malopridneža hitro opametoval. Srdito je trznil z rokami, nato pa v grozi ustavil oči na orožniku.

»Šimen Volk«, je rekel ta, »mera tvojih grehov je polna. Iskali smo te zaradi dveh roparskih umorov, ne vštveši ubojev, vlomov in tatvin. V imenu zakona — vstani in hodi z menoj!«

Djadja se je naglo obrnil. »In Mjasojedov?« je zaklical. »Njegov pajdaš, kje je ta?«

Zločinec je spačil obraz in z glavo pokazal na besno vodo. Nato je odurno zaklel, se pobral in brez nadaljnje besede odšel z orožniki.

»Tudi mi pojdimo,« je rekel gošpod Jeraj. »Večer je hladen, vi štirje pa mokri. V prvi gostilni se ustavimo, da nas za silo oblečejo in pokrepčajo.«

Ko so bili pod streho, je vroči čaj kmalu vrnil Kostji moči. Šmartinski splavarji so se zgrinjali okrog njega in ga občudovali, vprašanji in odgovorov ni bilo konca ne kraja. Kostja je potrdil vse, kar sta domnevala Peter in gospodična Milena.

»Ta, ki so ga dobili, me je zvalil v gozd,« je pripovedoval. »Kostja,« je klical izza koč, kakor da ne more najti vrat, »hitro pridi, djadji Semjonu se je zgodila nesreča! Močno sem se ustrašil in dasi mu nisem povsem verjel, sem vendarle šel. Prej pa sem napravil na mizi znamenje, kakor sva čitala s Petrom v tisti knjigi, in tudi zunaj sem puščal sledove... V gozdu je čakal rdečenosec. Zvezala sta me in mi zagrozila s samokresom, rekoč, da me ustrelita, kakor hitro zakličem na pomoč. Kaj sem hotel? Djadja in Peter me najmeta na koncu sveta,« sem si mislil. Menda sta me hotela odgnati po gozdih v nekakšno skrivališče; ko se je pa ulilo in sta našla spodaj veliko vodo, sta se premislila. Stlačila sta me v zaboj na splavu, prerezala vrv in odplula, baš ko so pritekli ljudje. Da so prišli malo prej, bi me bili rešili. Tako pa smo pluli, pluli, voda je hrumela čedalje huje in kar zdelo se mi je, da bo nesreča. Na vse kriplje sem delal, da bi si skrivaj razvezal roke. »Če padem v vodo, bom vsaj poizkusil plavati,« sem si dejal. In res sem jih razvezal, a tedaj se je že zgodilo...«

»Kazanska Mati božja te je rešila,« je z medlim glasom zamrmral kozak.

»Ali si se pač bal, ubogi Kostja!« je grozničavo rekel Peter.

»Ne preveč,« se je Kostja nasmehnil. »Saj ni bilo časa.«

Preoblečeni in pogreti so se vrnili v Dobravo. Ko je gospa Jerajeva za-

gledala Kostjo in slišala zgodbo o njegovi rešitvi, se od veselja ni vedela kam dejati. Burno je poljubila najprej njega, nato Petra in nazadnje še djadjo Semjona. »Vi,« je vzkliknila, »vi, djadja Semjon, ste glavni junak te strašne prigode!«

»Če res tako mislite, dobra gospa, me pa še spat denite v svoji hiši,« je rekel starec in se blede nasmehnil, »kajti nocoj bi težko hodil domov.«

»Menda, prijatelj, postelje za lju-be goste so pri nas zmerom postlane,« se je oglasil gošpod Jeraj. »Poprej ga pa izpijeva kozarček na zdravje donskih kozakov — se pravi, takšnih, kakor ste vi!« je dodal in vzel steklenko iz omare.

In potem so ležali v lepi sobi. Okna so bila na vrt, veter je pošumeval z brajdo, kakor bi ji pripovedoval pravljice. Peter se je bil komaj odel, ko je že utonil v globoko spanje. Kostja pa ni takoj zaspal. Nekaj časa se je obračal v postelji, nato je tiho vprašal:

»Spiš, djadja?... Zakaj si rekel, da bi težko hodil domov? Ali se je mar...«

»Truden sem, saj ni bilo majhna reč. Zaspil, golobček.«

»Se ni premaknila?«

»I, kje! Ne skrbi zame, lahko noč!«

Djadja Semjon ni govoril resnice. Krogla v njegovih prsih se je bila premaknila, ko je trgal Kostjo iz objema smrti. Zdaj jo je čutil še bliže srca.

Nu, slava prečisti Bogorodici kazanski, vendar je bil vesel. Nevarnost je bila za zmerom odvrnjena. Eden izmed hudobnežev je sedel pod ključem in čakal obsodbe na vešala, Nikolaja Arkadjeviča Mjasojedova pa so nosili kalni valovi kdo ve kam, tja v široko Savo, iz Save v Donavo, po Donavi v Črno morje...

Vse je utihnilo. Globoki dihi djadje Semjona so se pridružili sopenju spečih dečkov.

(Se nadaljuje.)

STRELEC IN ZAKLETI GOSPODIČNI

Po narodni pesmi. — Ilustrirala Marija Vogelnikova.

V leseni koči sredi smrekovega gozda sta živel brat in sestra. Zgodaj sta jima umrla mati in oče, sama sta živela siroti na svetu. Brat je hodil po gozdu in s staro očetovo puško streljal divjačino, sestra pa je doma gospodinjala in ga vselej težko čakala.

Tistega dne, ko se je to zgodilo, je brat vstal še pred soncem. Sestra mu je nalila mrzle studenčnice in umil si je roke in obraz. Lepo mu je prigovarjala, naj ostane doma. Skoraj noč je še in noč ima svojo moč. Pa je brat ni poslušal, puško je vzel in šel.

Hodil je skozi temni gozd in prišel na zeleno jaso. V zraku se mu je zdelo, da vidi kragulja. Ustrelil je vanj. Ko je počil strel, glej, se je vlegla na jaso gosta megla, da nikamor ni videl in koj nato je pričel pršeti droban dež. Iz megle pa sta splašeni pritekli strelcu nasproti dve rjavi, vitki košuti. Strelec je dvignil puško in nameril. Od začudenja pa mu je roka omahnila, kajti večja košuta je s človeškim glasom spregovorila:



»Nikar ne streljaj, strelec ti, saj krščenj sva kakor ti. Zaklela naju je mačeha, da kot košuti begava po gozdu sem ter tja. Če hočeš rešiti naju zla, napravi, kar te prosiva. Če umiješ najine glave iz studenca bistrega vode, postali žlahtni bi gospe, prelepi deklici obe.«



Strelec je bil še ves preplašen, pa je hitro obesil puško čez ramo in šel z drobnima košutama do bistrega studenca. Zajel je vode v obe dlani in jo vlil na glavo večji košuti. Sedemkrat je storil tako in ko je vlil poslednjič, je stala pred njim prelepa gospodična. Nato je še enkrat zajel vode iz bistrega studenca in sedemkrat oblil še manjšo košuto, ki se je spreminjala v najlepšo deklico, kar jih je takrat na svetu živelo.

Rešeni gospodični sta se mu zahvalili in ga s seboj povabili. Šel je še po svojo sestro, ki ga je nestrpno pričakovala, in vsi štirje so odšli iz gozda. Strelec se je z mlajšo gospodično poročil, srečna sta bila in sta imela mnogo otrok.

HORIČEK IN NJEGOV SIN

Kadar se ozrem nazaj, vidim beli Solski dom blizu svetega Antona in orjaški učitelj Prijatelj gleda skozi okno in pravi s smejočim se glasom: »Vojaki gredo, fantje, zapojmo!« In zapojemo z zateglimi glasovi: »Oj ta soldaški boben«. Potem vidim v pomladnem jutru nemir pred šolo, množico ljudi, ki se nikamor ne premaknejo, dolgo gledam vanjo in tiščim k sebi pravkar kupljeni zvezek ter se vzpenjam, da bi videl skozi železno ograjo, dokler ne pride stari sluga in pove, da ne bo več pouka. Nerazložno čujem, kako nekateri pojo, kako se dvigajo pesti in groze nekomu. Potem grem z ostalimi po ulici in nekje daleč vidim med vojaki učitelja Prijatelja, oblečen je še v domačo obleko, ker je vsaka vojaška zanj premajhna, in se smeje za nami.

Potem pridejo tihi dnevi. Ponoči šumi po ulicah, kakor da gredo po njih težki vozovi in pritajeno skrivajo svoj ropot, včasih se čujejo jezni vzkliki. Podnevi so pa ulice zmeraj polne, ljudje nekako pozabljajo na delo, večkrat strme v nebo, kakor da jih neznanstvo zanima vreme. Kadar se nas preveč nabere pred hišami, se prikaže od nekod dobrodušni stražnik in nas zapodi. Edino koščeni brivec Horiček se ne premakne, sam stoji sredi ulice, preklinja in vije z rokami. Že od nekdanj ne more stražnikov, nobenega se ne boji in psuje jih po laško in hrvaško in po češko.

Potem pridejo prvi tuji ljudje, prvi begunci. Gredo skozi mesto in čudno se jim mudi, ženske vodijo z rokami male otroke, na hrbtnih nosijo cule, fantički poganjajo živino in se držijo kakor bi šli na imenitno pot. Moških ni videti. Včasih stopa na koncu trume vojak s puško na rami. Mogoče je pa orožnik. Nihče ga ne pogleda natančneje. Stojimo ob cesti in čakamo, gledamo in nečesa ne razumemo. No-

beden ne zine besedice. Le Horiček škriplje z zobmi in grozi s pestmi.

Ljudje se pogovarjajo, da pojdejo, nekateri še danes, drugi jutri. Nam otrokom se nikamor ne mudi. Pod Kostanjevico kopljejo vojaki jarke, na hribu so postavili topove. Tega si še nismo ogledali. Tudi na Gradu jih imajo. Blodimo po ulicah in se glasno prerekamo.

V mraku strmimo s Svete Katarine pod hribe. Nerazložno vijoličasto daljavo sekajo samotni bliski, zmeraj živahnejši, nazadnje zrasede vse v nerazločen hrup, jasno odmevajo zategli klici in na koncu presunljiv Uraaaaa! Vsi molčimo, drgetajo nam udje, čakamo, da se bo še nekaj oglasilo, da bomo zvedeli kaj določnejšega. Le Horiček zahrope v največjo tišino s sovražnim glasom: »Zdaj se koljejo!« Jezno ga pogledamo, kaj brbra, potem se spomnimo: Horiček ima sina, lepega mladega fanta, tudi on je nekje pod hribi, vsi vemo, da je pri tretji kompaniji. Mogoče je zdajle prav on zakričal...

V sončnem popoldnevu pride prvi ranjenec. Star in bradat gre po ulici, po sredi ulice, omahuje in gleda v tla ter nekaj mrmra sam s seboj. Okrog vratu ima nekake obveze, levico ima obvezano in jopič ves raztrgan, da razločimo krvavo srajco. Stopa zibajoče se in preko hrbta mu visi puška. Ljudje se ustavljajo:

»Od kod, tovariš?«

Za trenutek se mu ustavijo noge, zapletajo se mu, nato se nasloni na cestno svetilko in pokaže proti hribom. Ljudje umolknejo, nekdo polglasno vzdihne.

»Ali vas je veliko?« vpraša starec.

Ranjenec upre vanj oči, se ozre negotovo po nepoznatih obrazih in prikimu. Nato se napoti dalje.

Tam spodaj na križišču se zbere čudoljudi. Stojijo in čakajo in med njimi

je prazen prostor. Ranjenec za trenutek omaguje, nato se napoti s krepki vojaškimi koraki naravnost med ljudmi. Gre, stopa, gleda v tla in ljudje molčijo.

Potem nekdo zakriči:

»Primate ga, za božjo voljo!«

Vojak omahne in se sesede. V trenutku so ljudje okrog njega.

»Čemu ga puščajo samega!« se razburja debeli oštir Viktorin. »Žefa, prinesi vina!« kriči ženski.

»Nemoj vina,« šepeta ranjeni. »Vode, vode!«

Od nekod priteko z vodo, oštirka Žefa privleče veliko posodo z malinovcem. Vojak pije in zapira oči. Potem stisne zobe in se dvigne.

»Hvala!« Pravi in obraz mu drgeče.

Horiček sili vanj in ga nekaj sprašuje. Vojaku se zresni obraz, gleda v starčeve vročične oči, stiska desnico in mrmra: »Ne prebijejo, ne zmorejo, vse mrtvo, vse mrtvo!«

»Kaj pa tretja kompanija?« hrope Horiček.

»Tretja se drži,« kima vojak.

»Ne prebijejo,« ponavlja Horiček, »in moj sin je tudi tam, slišite! Ne prebijejo! Na!« išče po žepih in stresa vojaku cigarete ter mu jih baše v bisago.

Vojak se smehlja nekam predse, morda ima tudi on kje sina, stoji kolikor mogoče vzravnán, nato pozdravi, dotakne se z zdravno desnico pokrivala, iz obvezane levice mu pa ves čas kaplja kri in, kakor bi krvavi pot potil, gre za njim sled po beli ulici.

Potem zahrumijo po cesti vozovi.

»Gredo,« zatrepečejo ljudje.

Horiček postane čudno bled in se prerine v prvo vrsto. Voz za vozom gre počasi mimo, na vsakem trije ali štirje ranjenci. Nekaterim vise roke čez vozove, pojejo nerazumljive pesmi, kakor bi ponoreli, drugi kolnejo svet, tretji gledajo topo predse. Oštirju Viktorinu je izginila z obraza vsa rdečica, s čudno mehko nosi k vozem vino in vodo. Nikomur si ne upa pogledati v obraz, v vročične oči.

Horiček pa kriči pri vsakem voz:

»Katera kompanija?«

Včasih mu odgovarjajo, včasih molče, nekdo v odgovor zakolne. Horičku postaja obraz zmeraj bolj siv, telo se mu upogiba, skoraj joka kot otrok, ko kriči:

»Jan Horiček, tretja kompanija, kdo ga pozna?«

Vozovi gredo mimo, nihče se ne zmeni za starčevo klicanje. Za vozmi se vleče krvava sled in ko jo starec vidi, se še bolj napenja:

»Jan Horiček, tretja kompanija! Ali ga poznate?«

Tam pri zadnjih vozeh se vzdigne bradat človek.

»Jan Horiček je ubit. Zadet v glavo. Jan Horiček, tretja kompanija. Danes ponoči.«

Bradati človek sedi na vozu in gleda popolnoma brezčutno po ljudeh in po obrazu mu polzi kri in ves je povezan.

»Janko, moj Janko!«

Krik ugasne v ropotu voz. Zadaj jahajo vojaki z mrkimi obrazi. Ljudje se umikajo. Dan se nagiblje k večeru, od zapada veje topel veter in nebo je čudno svetlo in jasno. Cesta je prazna, le po sredini se vleče temna proga in nihče se noče ozreti vanjo, kakor bi vse ljudi bolela. Kdor mora čez njo, zamiži in stopi na slepo srečo.

Potem začne treskati. Žvižga visoko v zraku in ulice se izpraznijo. Za trenutek vse umolkne, ne čuješ šuma razen utripanja lastnega srca, nato zabobni s kovinskim glasom.

Na ulici se prikaže stari Horiček. Plašno pogleda po nebu, nato odločno stopi na hodnik. Gledamo ga s čudnim strahom, pomoli nam roko v pozdrav in se napoti, kakor bi šel na izprehod.

»Grem še jaz pomagat, Janko ne more sam, tretja kompanija mora vzdržati. Ne bodo prebili.«

In odide z vojaškimi koraki in palico drži ob sebi, kakor da nosi puško. Zdaj pa zdaj se ustavi, nameri z njo nekam pod oblake, zakriči: Bum! ter se zasmeje. Nato spet odkoraka.

Zrak napolni oster vonj po dimu in od nekod priteče oštir Viktorin in nas za ušesa odvede v klet.



*„Mama — ne vem — nečesa sem se zbala!
 Če bi ti deklica majhna ostala,
 kdo bi potem, kar je treba, naredil,
 skuhal, zakrpal, pospravil, počedil?
 Kaj oblačili bi, jedli in pili?
 Revi bili bi, da Bog se usmili!
 Nič bi se v hiši več najti ne dalo,
 vse bi v neredu na kupih ležalo,
 me pa čemérne bi mislile volje,
 da se popreje imeli sva boljše!
 Mama, saj to je bila samo šala!
 prav je, da deklica nisi ostala!“*

IZGUBLJENO BOGASTVO

Nekoč je živela žena, ki si je na vso moč želela biti bogata. Pa ni imela ne zidane hiše ne hleva ne polja in ne denarja, ampak eno samo kokoško. A ni bila ta žena samo revna, bila je tudi lena. Nobeno delo ji ni dišalo.

Najrajši je sedela ob oknu in gledala, kako se oblaki pode po nebu in kako čivkajo ptički na drevju. Gledala je, z odprtimi očmi je sanjala in venomer je vzdihovala: »Oh, da bi bila bogata, oh, da bi bila bogata!«

Najbrž je čakala, da bi ji vreča cekinov padla z neba v naročje. Pa ni in ni hotela pasti.

Njena kokoška pa je bila vsa drugačna. Na vse zgodaj je vstajala, da se napase na sosedovih njivah in tratih. Potem je legla na svoje gnezdo in zakokodakala: »Znesla sem jajce, kokodajs, znesla sem jajce, kokodajs!«

Žena je bila kokoške vesela, še bolj pa njenih jajčk. Vsak dan je pobrala eno jajce iz gnezda, ga položila v košarico in dejala: »To bo za začetek mojega bogastva!«

In ko je bila košarica tako zvrhana jajc, da ni šlo nobeno več vanjo, se je praznje oblekla, vzela

košarico pod pazduho in se odpravila na pot proti mestu. Tam je nameravala jajca prodati.

Pot jo pripelje do mlina bogatega mlinarja. Ustavi se sredi poti, gleda v tla in računa:

»Jajca prodam in si kupim dvoje kokoši. Potem bom imela tri. Tri kokoši znesejo trikrat več kot ena. Ko mi znesejo dovolj jajc, prodam jajca in si kupim gosi. Gosi mi dajo puh. Puh in gosi prodam pa si kupim ovco. Ta mi bo dajala volno in ovna in ovčice. Volno, ovco, ovna in ovčice prodam in si kupim svinjo. Ta mi bo dala prašičke in klobase in mast. Vse to prodam in si kupim kravo. Krava mi bo dajala mleko in teleta in gnoj. Kaj bi z gnojem? Joj, teleta prodam in si kupim njivo. Gnoj raztresem po njivi, s kravo jo preorjem, z žitom posejem. Ko bo žito dozorelo, ga prodam in si sezidam hišo. Potem, ah, potem pa bo prišel po mene bogati mlinar in se bom omožila. Juhesja, juhej!«

In je žena tako zavriskala in poskočila od veselja, da ji je košarica odletela iz rok in so se jajca razbila.

»Ne, take nerode pa ne bi hotel za ženo!« se je smejal bogati mlinar, ki je stal pred mlinom in videl vse to.

V P R A Š A L I S O D E Č I C A . . .

Četvero otrok od nekod iz viničarskih vrhov, s prekratnimi in na laktih cvetočimi suknicami, se je oprezno priplazilo ob vrtni ograji v naše dvorišče in ubrala z nekoliko previsokim glasom na gorički način:

Vprašali so dečica,
če bo skoro svečnica...

Njihova koledniška pesem je potrkala na priprta prikletna vrata in ob topeče se šipe naše hiše. Dedek in babica sta s svojimi hrbti podpirala staro peč, ki bi jo že bilo treba prestaviti, da se ne bi podrla. Deca, kar nas je mačka privlekla, smo se skrivojkali po kotih. Na zapeček nismo smeli, da ne bi udrli stropa in padli v peč. V njem so stale vreče sušičih se bučnih jeder, ki smo jih drug za drugim hodili skrivoma speljavat skozi zvrtno luknjico, čeprav bi se nalezli uši... kakor so nas babica strašili. Gnali smo vrišč kakor vrabci v prosu. Še sami svoje reči nismo razumeli.

Tedajci pa je dolgokocinasti pes, speč z glavo med stegnjenimi tacami pod klopjo, ponjuhal s smrčkom proti durim in planil kvišku. Vsi smo napeli ušesa. Pes je podrapal s kremplji in nam skočil med nogami kar čez tri stopnice med zunaj pojočo deco... Vsuli smo se čez prag.

Deklinica, ki je jemala spev čez druge deške glasove, pri čemer je včasih s smrkanjem potegnila svojo bleščečo stekleno svečico pod nosom nazaj na nahiš, da se ji ne bi od toplote dihaajoče sape raztalila, je zavreščala sredi kolednice tako nesrečno, da so besede o devici Mariji z Jezuščkom in njenem redniku svetem Jožefu, vračajočem se iz Egipta, sredi pota kar zamrle... Deci, pred kosmatincem razbegli kamor že koli, je pesem ušla. Zadnji odmevi besed so lovili drug drugega...

Žarko sonce se je speljalo za haloške gore k božji milosti. Izpod kapa

z razpuščajočih ledenih cunjavic je jenjalo kapati in se cediti. Zadnji obletajoč žarek jih je prižigal, kakor da bi vedel, da bo drugi dan svečnica.

Naša mati je sklicala razbegle rdečekljune človeške piščančke kakor koklja spet skupaj. Neposlušnega psa Flotija pa je kar z golo roko nakrišpala po zadnji plati. Osramočen se je z zadkom po strani zavlekel v listnjak, da bo za kazen vedel še kdaj se zakaditi med deco, ki hramu prinaša s svojo pesmijo voščilo in srečo.

Deca s krepnimi ročicami nam je v prikletu odpela do konca svojo prekinjeno kolednico o svečnici, ki se približuje, in nam je božje Dete rojeno. Mati je vzela iz peči zlevenke in jim jih še kadeče narezala na krožnik. Zapičili so se vanje s svojimi prezeblimi prstki in slastno jedli pogačo, kakor mladi volkovi s kosmatimi goltanci. Nič zato, če je bila še vroča... grelji so se ob njej. Potem je še mati iz razporka na svoji janki potegnila v ogel robčka zadržnjene krajcarčke in vsaki nastavljaajoči dlani stisnila po enega. Dekletcu, ki je bilo v obraz vse slično dečkom kot krajcar krajcarju, se je novc zmuznil med prsti... niso se dali skrčiti — ter se skotalil nekam pod omarek. Bratec ji ga je komaj z metlo posnel izmed nastlanih smeti. Z betlehema jim nismo imeli razen jabolka kaj utrgati, ker smo že domači otroci vse drugo strosili... In viničarska deca je odšla zbogom dalje po vasi oznanjat svečnice. Pesem je zvenela za njimi. Ob oknu smo sloneč prisluškovali, da je udaril še kakšen zvok na šipo, dokler ni vse utihnilo.

Zmislili smo se na svoje sveče. Predali, kjer smo jih imeli shranjene, so se škripaje odpirali. Mati nam jih je bila kupila vsakemu drugačno, da jih nismo mogli med seboj zamenjati in se zaradi njih svajevati. Jožek je imel svečo, zavito v podobi knjige, Lizika okroglo kakor dišeče milo s prileplje-

no sličico svete družine ob jaslicah, Vanček in jaz sva pa imela na štiri vogle okroglo, ker ni imela ne ene in ne druge oblike. Nismo se že mogli čakati drugega dne s pozno mašo, ko si pri njej ljudje svetijo. Poskušali smo si jih že sedaj nažgati, da bi se nam stenj jutri v cerkvi rajši nagorel. S svečami v stisnjeni pesti smo po večernem angelskem češčenju zaspali.

Svečnica. Maša je blestela vsa v svečah, v vonju po loju, vosku in v živih otroških očeh. Marsikak deček, ki ga druge nedelje zaradi mraza, oddaljenosti ali strganih šolnov ni bilo blizu božjega hrama, je danes prifinil s svojo svečico v roki k blagoslavljanju sveč in si jo prižgal. Ob plahutajočih plamenčkih so se premrle ročice lahko ogrele, včasih je od katere strani podpihnil veter, ugasnilo je nekaterim veselje, ki jim je brlelo pod zastirajočimi dlanmi. Znova je bilo treba podržati svečo k sosedu in si jo nažgati. Dovečarovemu Mirku, ki se je najbolj poznal z mežnarjem in mu je tu pa tam hodil pomagat zvoniti pol dne, je iz ust vsak časek potegnila takšna viharna sapa, da je kar celi vrsti dečkov upihnila sveče. Ugašanje je že šlo vse križem. Mojemu bratu je neki Godeninčar nacedil zadaj na sukno celo lojeno strugo. Okrog in povprečki stoječi dečki so se tej šaljivi igri smejali. Ozrl sem se.

Ravno je mimo prižvenketal mežnar s puščico, pobirajoč med ljudmi za sveče. Zatožil sem Godeninčarja mežnarju, ki mu je prav čvrsto navil uro. Uho mu je bilo vse krvavordeče od sramu. In spet je bilo smeha in krohota naokrog. Celo kaplan so se obrnili pred oltarjem in s pogledom ošvrknili deško vrsto. Vedeli smo, da bo drugi dan v šoli potepencija.

Nismo se zmotili. Znana nam je bila strogost gospoda kateheta. Zadržela se je cela preiskava. Glavna krivca — Dovečarov, ki je ugašal in pihal sveče, ter šefov Poldek iz Godeninic — sta morala poklekniti na oder. Kaplan so zdrknili za hip v župnišče po svoj korobač, ki so ga imeli že izza

Herodeža, da so lahko povrnili tepežkarjem, ki so prihajali jim stresat iz suknje prahu in krajcarjev iz žepa.

Zdaj so s tem zdravilnim vrbovim spletenim korobačem stepli nemarščino iz teh dveh porednežev. Mislim, da sta si za vselej zapomnila, kdaj so si ju kaplan Marko napeli pod koleno.

Toliko koncev sveč nam je še od maše preostalo, da smo se naslednje jutro po svečnici lahko čuččkali. To je bilo na Blaževo, ko v cerkvah delijo mašnik Blažev žegen s prekrizanima svečama človeku pod grlom.

Najprej je zlezla pri nas izpod kože mati, kakor vedno, preden je šla šturkat v peč z grebljico in ogrebat pepela, da je zakurila. Vsedla se je na škripajočo klop k peči, vzela iz zapčka žveplenke in prižgala konček na svečnico nepokurjene sveče. Že od nekdaj je bil pri hramu običaj, da se je družina doma sama čuččkala. Tako se je tudi zdaj mati.

S prižgano svečo je šla okoli ene roke in si jo potem preprijela z drugo, pri čemer je žebrala s svojim Stvarnikom, naj bi ji dal zdrave roke, da se ne bi vsekala, da se pri žetvi ne bi vrezala s srpom in si zastrupila krvi. Nato si je svečo vrtela okoli ledij s pobožno željo, da je ne bi bolet križ, sukala si jo okrog ene in potem druge noge, ki si jo je bila podstavila na pručico, posvetila si je z ugašajočim plamenčkom glavo, ki ji jo je često hotelo raznesti, in prekrizala slednjič v Blaževem imenu vse svoje telo, da bi bilo blagoslovljeno kakor zdaj tako tudi vekomaj ...

Potem je zrivala iz pernatih blazin očeta, da ga je počuččkala. Svečo mu je nosila okrog vseh udov, da bi si kje ne strl roke ali noge, da bi ga ne pičila kača, ko bo bos stopal za plugom, da mu ne bi bilo treba iti na vojsko in bi jim rajši prideloval vsakdanji kruh.

Oče pa, veseljak in šaljivec, kakor je, se je med maternim obredom pošalil iz nje: »Mati, pod grlom me še počuččkaj, da bo rajši in tem gladkeje po njem teklo, kakor se že itak rada vinska kapljica potoči po njem!«

A ker ga mati okoli grla ni hotela počuččkati, se je sam ...

Otroci v posteljah smo se medtem preključvali in se jima smejali. Tudi nas je mati počuččkala, toda samo bolj za prvo silo. Klicalo jo je delo.

Sami smo hoteli to vestneje opraviti. Ker nam je že prva svečica toliko pogorela, da je žgal plamen v prste, smo nažgali drugo in se z njo čuččkali. Slednjič je že vsakdo izmed nas imel svojo prižgano v rokah. Čuččkanka ni bilo ne konca in ne kraja. Zunanaj se je že pričelo daniti. Kokoši so prhutale s sedel in gosi v hlevu so gale, ker jim še nihče ni odrinil vratec.

Mi pa smo se čuččkali ... zdaj ne več vsak samega sebe, temveč drug drugega. Jaz sem bil ravno na vrsti, da sem se oddolžil sestrici, ki je že mene blagoslovila. Dolgi razpletene kiti las sta ji padali po ramenih. Sam Bog ve, ali po moji neopreznosti ali po sestriini krivdi, ki je bila zmigala z glavo, sem ji porinil svečo v goste rjave lase. Zacvrčali so in se ji vneli kakor puh. Prestrašil sem se tako, da sem odrevenel. Nisem se mogel premakniti niti v mislih, kaj šele z roko, da bi jo stegnil in ji pogasil plamen.

Lizika pa je tudi bila vsa iz sebe. Zagnala je samo glušeči vik in krik, ne da bi si skušala otepsti plamen s svoje goreče glave. Vanček in Jožek pa sta se prvi hip zakehetala, kakor

bi kdo orehe razsipal, a sta precej onemela, ko je mati butnila duri nastožaj. Z velikimi očmi je prhnila proti plamenu na Lizikini glavi. Potegnili jo je s postelje na tla in ji z golimi rokami udušila smodeče se lasišče.

Med materinim kričanjem nad nami sta bratca brez piska pokazala name. Po hrbtu me je dunilo nekaj vse hujših bunk njene koščene pesti, kakor če mi je kdaj presedla kakšna tepka. Vsi otroci smo obenem zatulili, najbolj pa se je drla Lizika. Oče ji je moral porezati vse lase, kar jih je bil pustil ogenj. Nekaj dni od sramu ni upala v šolo. In še potlej je zmeraj nosila zavezano naglavno ruto, dokler ji niso pognali še temnejši in bujnejši kodri. —

Kljub temu se je prva izmed nas poročila. Kot nevesta je imela okoli glave ovita dva venca debelih črnih kit in še polno drobnih spletenih kitic. Bil sem ji za druga ...

O, kje v davnini je že tisti roj neznoletih mesecev svečanov, posutih z ivjem in blesketajočimi se sončnimi žarki, ko smo bili še otroci! Zdaj jih že sami imamo vsak po par teh čivkačev v radost, pa tudi v prvi križ z njimi, da jim lahko pokažemo, kako smo se mi svoje dni, ko smo bili še z mlečnjaki v ustih, po svečnici za Blačev žegen čuččkali ...

Manj znane besede:

Peč prestaviti = peč razdreti in jo znova postaviti.
Mačka privleče pri nas otroka, drugje pa štoklja prinese.
Skrivojkati = skrivati.
Svoje reči ne razumem = svoje besede ne slišim.
Na nahiš potegniti svečico = na podstrešje potegniti smrkelj.
Ledene cunjavice = ledene sveče izpod kapa.
Nakrišpati = natepsti.
Priklet = veža.
Krepen = premrl.
Zlevenke = na tanko zlite pogače v lončeno posodo, navadno iz koruznega testa.
Razporek na janki = nekakšen žep na ženskem krilu.

Omarek = omarica za raznovrstne reči.
Betlehem = božično drevesce strositi = potrgati vse okraske.
Prifiniti = prisopihati.
Potencija = tepež, kaznovanje.
Herodež = tepežni dan, pametiva.
Šturkati = dregati.
Preključvati se = predramiti se.
Sedelo = drog v kurniku.
Žebrati = govoriti proseče.
Zakehetati se = krohotati se.
Duniti koga po hrbtu, kadar mu kaj presede = udariti, dati nekaj bunk, pomaga, da odleže, če presede neke vrste hruška.
Čivkači = kričači, otročički.
Mlečnjaki = mlečni zobje.

B o g o P r e g e l j :
TRI ŽELJE

Narodna legenda. — Ilustriral M. Pregelj.

Osebe:

Gruntar Peter
Njegova žena Neža
Bajtar Pavel
Njegova žena Polona
1. in 2. romar.

Izba v Pavlovi bajti, ki je obenem kuhinja in veža, ker ima bajta le en sam prostor. Čutiti je, da je Pavel reven, živi le iz roke v usta. Noč je. Na vegasti mizi gori v črepinji lojenka. Pri mizi šiva Polona, vmes lajanje psa, ki se besno trga na verigi.

Peter (zunaj): Kar pojditaj! Kje pa imam, da bi dajal vsakemu.

Neža (zunaj): Peter, dobro zapri! Takile imajo dolge prste.

Peter: Kaj še stojita? Glejta, da izgineta! Bom poklical policaja.

Neža: Psa odveži, potem že pojdetaj.

(Sliši se škripanje ključa v vratih.)

Polona: Peter že zopet vpije nad popotnimi ljudmi.

Pavel: Se pač boji, da bi mu kdo skedenj zažgal, ko bi tam spal.

Polona: Neža bi pa že lahko dala kos kruha. Se ji ne bi poznalo.

Pavel: Morda ima pa majhno peko. Veš, kosce imajo ta teden.

Polona: Če natanko premislim in preudarim, je hudo biti bogat.

Pavel: Ponoči nimaš mirnega spanja. Mačka je prevrnila lonec, ti pa pokonci, ali ni morda tat v hiši.

Polona: Kar vesela bodiva, da nič nimava.

Pavel: Kaj nimava! Dela imava in jesti pa še streho nad glavo.

(Pred vrati se slišati korake, nato nekdo plaho potrka.)

Pavel: Kdo bi hotel ob tej uri k nam?

Polona: Morda sta popotnika, ki ju je sosed odgnal. Pojdi odpret!

Pavel (odpre vrata): Vstopi, kdor si božji!

(Pred vrati stojita v tenkem žarku mesečine, ki se je ukradla od nekod, 1. in 2. romar. V težkih gubah pada rjava raševina romarskih plaščev z njihovih ramen. Obraze imata zakrite s širokimi klobuki.)

1. romar: Mir z vami!

2. romar: Trudna romarja sva. Prenočišča in večerje prosiva!

Pavel: Vstopita! Se bo že kaj našlo. Gost v hišo, Bog v hiši. Sedita! Polona, ti pa kaj večerje pripravi!

Polona: Malo kislega mleka in kruha bom dala. Drugega nimam.

Pavel: Zakaj pa ne daš še tiste klobase, ki sem jo včeraj prinesel.

Polona: Tebi sem jo jutri za kosilo namenila. Če pa misliš...

Pavel: Kar daj! (Prisede.)

2. romar: Dobro stori človeku prijazen sprejem. Tole kislo mleko mi bolj tekne, ker ste mi ga dali z ljubeznijo, kakor pa, če bi mi kdo osorno dal pečeno piško.

Pavel: Kaj se boste zahvaljevali. Kar jejte, kolikor vas je volja.

1. romar: Blagor mu, kdor nasiti lačnega, kajti mene je nasitil, pravi Gospod.

Polona: Lepo ste to povedali, kakor gospod v cerkvi. Ste gotovo že veliko sveta prehodili?

Pavel: Žena, gostje so lačni. Naj jedo. Ne vprašuj jih.

1. romar: Ne hudi svoje žene! Njeno srce je v sočutju vprašalo.

2. romar: Ponižno ženo imaš in odprtih rok. Srečen si!

Pavel: Saj se ne pritožujem. Le zagovori se včasih. Posebno z vodnjaka kar domov ne zna.

Polona: Daj no, daj! Kakor da bi bili vi moški kaj boljši. V nedeljo ugibate pri poliču same modre, kaj?

Pavel: Je že dobro! Gostom to ni nič mar. Ležišče jima pripravi, da bosta legla, ker sta trudna.



Polona: Kar v postelji naj spita. Dolgo pot imata za seboj, naj spita na mehkem. Za naju bom pa tamle na klopi pogrnila.

1. romar: Potrkal sem truden in prašen na tvoja vrata. Nisi me vprašal, kdo sem. Lačnega si nasitil. Žejnemu si dal piti. Trudnemu si svojo posteljo postlal.

2. romar: Z dobro besedo si dal, kar si dal. Ne s krivim pogledom.

1. romar: Tri želje ti izpolnim!

2. romar: Dobro premisli, da boš pravo želel!

Pavel: Kaj boste! Vbogaimo sva dala.

2. romar: Želi si, mož, za sebe in ženo.

Pavel: No dobro! Pomolita za naju, da bova zdrava in nama bodo po smrti nebesa.

1. romar: Izpolnjeno ti je!

2. romar: Dobro si želel, mož, v prvo in drugo. Še tretjo željo povej!

Pavel: Nič ne vem. Polona, pa ti povej, če imaš kaj na srcu!

Polona: Kako bom pa jaz vedela, če se še ti ne spomniš.

2. romar: Okrog sebe poglej, mož, morda se boš spomnil, kaj bi ti prav prišlo.

Pavel: Nekaj bi že bilo. Vesta, streho mi zamaka. Če bi se jo dalo kako popraviti. Ne, ne! Kar pustita, bom že sam kdaj popravil in pokrpal.

1. romar: Kar si želel, imej!

2. romar: Pameten mož, zlat mož! Žena, modrega moža imaš.

Polona: Varo spita pod našo streho. Lahko noč!

(Upihne luč. Iz teme je slišati, kako so trudni legli. Potem vzdihne nekdo v spanju. Čez čas napolni temo šelestenje rok, ki podirajo, zidajo, prenašajo, postavljajo. Ko utihne pri-tajeno delo, napolni hišo prva meglica daljnega jutra in zapoje presunljivo petelin v pozdrav mladi zori.)

1. romar (vstane): *Peter, vstani! Jutro oznanja petelin. Na pot naju kliče.*

2. romar: Starost mi je ohromila telo. Vse strto je od včerajšnje hoje. Ostaniva, počijva pri dobrih ljudeh.

1. romar: Dolga je še moja pot. Ne moreva se ustavljati.

2. romar: Opasal sem ledja in vzel popotno palico v roko. Poslušam tvoj klic, Gospod!

1. romar: Blagoslovljeni, ki ste preprosti in usmiljenega srca!

(Stopila sta brez šuma k vratom, ki so se v dveh krilih na šir odprla. Izbo je napolnila rdeča zora s ščebetanjem ptic in vonjem ranega poletnega jutra. S hišo samo se je zgodila prečudna sprememba. Okajene lesene stene z linami so se razmaknile v pisane zidove s širokimi okni. Kar je bilo v hiši, je ponoči kakor prerastlo

v čedno, trdno pohišstvo iz češnje in javorja. Kjer je bilo zloženo nizko ognjišče, se je razkošatila bahata kmečka peč s širokimi klopmi, kjer mirno spita Pavel in Polona. Od hiše prejšnjega večera je ostala le še bridka martra v kotu nad mizo.

Popotnika utoneta v mladem jutru. Vrata se sama od sebe zapro.)

Pavel (še v spanju): *Polona, skuhaj prežganke romarjema.*

Polona (se usede): *Se še ne mudi, saj še jutranje ni zvonilo. (Pogleda sprva zaspano po sobi. Potem se začudi. Si mane oči. Znova gleda. Skoči.) Pavel! Pavel!*

Pavel: Kaj je?

Polona: Pogledj! Hišo pogledj!

Pavel (skoči na noge. Gleda po izbi. Položi roko zdaj na peč, zdaj na mizo, kakor bi se hotel prepričati, da je res, kar vidi): *Moj Bog, saj ne sanjam! Ponoči sva dobila novo hišo.*

Polona: Le kako? ... Morda bo sta vedela romarja. Včeraj sta tako čudno govorila. (Skoči k postelji.) Prazna je! Odšla sta. Brez slovesa.

Pavel: Brez slovesa? (Zamahne z roko.) Saj sta nam vse to pustila v slovo. Tri želje izpolnjene za malo prijaznosti ...

(Konec prihodnjič.)

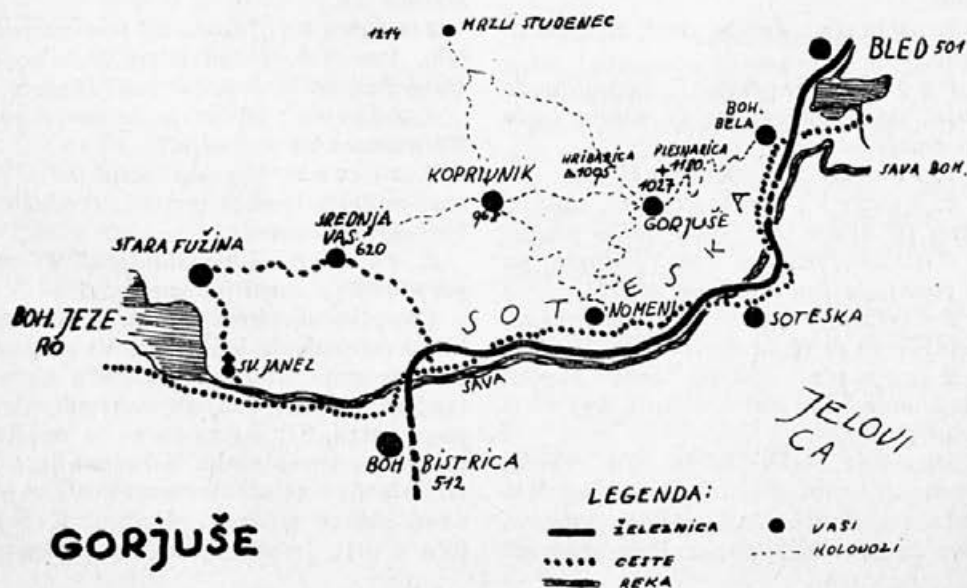
N i k o P r e s t o r :

GORJUŠKI PIPARJI

Ilustriral Mirko Kugler.

Gorjuše, najvišja večja vas v naši banovini, leže na Pokljuki pod Triglavom. S četvero železniških postaj nas pot lahko pripelje v to vas, ki so ji hiše raztresene vse po obširni planoti. 66 hiš štejejo Gorjuše in tako so raztepe ne po gričih, gozdnih obronkih in strminah, da obsega vsa vas nič manj ko 3 ½ km². Najkrajša je pot do Gor-

juš s postaje Nomenj, najdaljša iz Boh. Bistrice. Najpripravnější pa sta poti iz Soteske in iz Boh. Bele, ki ju dober pešec prehodi v 1 ½ uri. Prekrasen je razgled z gorjuških strmin na bližnji Triglav, obmejne Karavanke in Črno prst, a vsa Bohinjska dolina leži pred očmi popotnika kakor na dlani. Razgled, planinski zrak, son-





Grabnarjev oče

ce in prekrasna smučarska snežišča privabijo v vseh letnih časih veliko število izletnikov v to prelesto lepo pokrajino. Mnogi izmed izletnikov si pred odhodom kupijo na Gorjušah spominek — gorjuško pipo. Te pipe so svojevrstno narodno blago, ki ga na tak način nikjer ne izdelujejo. S to obrtjo so se bavili gorjuški piparji že pred 100 in več leti. Danes je le še malo mož, ki se s tem bavijo. Eden najbolj zanimivih piparjev je Grabnarjev oče, Blažun Lovrenc, ki šteje že lepo starost 70 let. Prav rad govori o svoji obrti in z veliko ljubeznijo opisuje svoje piparsko delo:

»Piparstvo mi je takorekoč v krvi,« pripoveduje prijazni mož. »Moj oče jih je izdeloval vse življenje in jaz sem se že s 6. leti vrtel okoli pipic in pomagal očetu. Moj oče se je pa naučil te obrti od hišnega gospodarja, kjer sva stanovala. Gospodar ni imel otrok, pa nam je zapustil hišo in grunt, četudi si nismo bili v sorodstvu. Najbrž nas je piparstvo tako združilo. Nekoč se je dalo od te obrti živeti. Pipe so me živele celih 40 let, od mojega 18. leta dalje. Danes jih delam

samo še po naročilu. Pipe izdelovati se mi ne zdi težko. Koritar se je naučil tega dela v dveh dneh, tudi jaz sem se hitro naučil. Nekoč nas je bilo na Gorjušah petero piparjev, danes smo samo še trije — jaz, Švehov in Koritar.

Orodja za to delo je treba mnogo, jaz ga imam gotovo nad 2000 vrst, pa saj sem naredil v svojem življenju najmanj 40 mernikov raznih pip. Delam jih več vrst, ena najlepših je čedra, ki je naši narodni šegi najbolj primerna in priljubljena. Druga je fajfur iz Sorce, na te smo navadno vložili grbe, po dva, tri in še več. Ena taka moja pipa se hrani v ljubljanskem muzeju. Za izdelovanje pip smo rabili razne grče, pušpan, danes pa je najbolj priljubljen hrušev les, posebno lep je in rdeč. Ta les je srednje trd, se ne kolje in je stanovit. Z alpaka pločevino se naredi pipi kapa, pokrov, krona, kljun in vratnik, vse se potem še okraši z narodnimi ornamentami. V les so vloženi različni okraski cvetic, listi, črte, pike itd. — to se naredi iz lepo brušenih delcev morskih školjk. Pipa je znotraj okovana z belo pločevino. Cevko naredim navadno iz smrekovega lesa.

Gorjuške pipe so že precej znane po svetu, zanje se največ zanimajo razni odlični gospodje. Pri meni se je naučil izdelovati pipe Švehov, ki mi je,



Švehovc



Koritar

kadar sem imel večjo naročnino, pomagal. Zna jih pa tudi moj sin Lovrenc; upam, da jih bo delal, ko mene več ne bo.«

Drugi gorjuški pipar je Viktor Lotrič — po domače Švehovc. On je začel izdelovati pipe pred 40 leti. Od začetka je pomagal glavnemu piparju, Grabnarju, ki mu je za pomoč plačeval po eno krono na dan, kar je bil

v tistih časih velik zaslužek. Nihče ga ni učil izdelovanja pip, ampak je pri pomaganju Grabnarja opazoval in tako prišel do znanja na zvit način. Danes je izdelovanje pip njegov poklic, ki se mu posveti po 16 ur na dan. Povprečno zasluži s tem po 40 din na dan. Tudi on dela razne vrste pip in jih pošilja naprodaj v Črno, Šoštanj, Kamnik, Mozirje in drugam. Po svetovni vojni je razstavil svoje pipe celo v Londonu, kjer je vse prodal. Za najdražjo so mu tam plačali 250 din.

Najmlajši pipar je Besnik Janez, ki mu reko po domače Koritar. Ta se je lotil piparstva pred 30 leti, ko je spoznal, da gredo pipe v denar. Tedaj je opazoval mojstre piparje ter postal Švehovčev pomočnik. Rad se pohvali, da se je že v dveh dneh naučil te obrti. Delal je pridno in trdi, da jih je izdelal vsako leto en cel mernik. Tudi on je razstavljal svoje izdelke v inozemstvu. Dandanes piparstvo nazaduje. Ljudje kade po večini cigarete ali cigare in vedno bolj redko srečamo ljudi s pipo v ustih. Zaradi tega se morajo tudi piparji oprijeti drugega dela — Koritar si pomaga s tem, da izdeluje lepe uhane iz starega srebrnega denarja, doze za cigarete, cigaretne ustnike in razne okraske. Tudi ure popravlja, čeprav ga tega ni nihče učil.



Gorjuške pipe; srednja je »čedra«



Ko pride do sivih, pleza po njih, dokler ne najde velike. Skozi vtakne in pogleda noter. Zelo se prestraši. mu bije kakor budilki. Tam sedi in njegovi prijatelji. ne opazijo, ker gledajo malo, ki. „Ti, si čudna. Samo pretakaš!“ godrnja. „Kar požrl te bom, pa bo!“ In odpre svoj.



Tedaj pokaže, da je junak. Skoči s in zavpije: „,!“

Zverine pogledajo in se začudi, da pozabi zapreti. Mala pa neha.

Handwritten signature

Naš ~~podno~~.

Podno je pod streho. Tam imajo miši svoj kvartir. Ponoči delajo miši šunder. V naš ~~podno~~ peljejo nepoštihana vrata. Kladar jamram, pravi sestra, da so moja usta kakor od podna vrata. Na našem ~~podnu~~ se vidijo segli, ker ni ~~postrajhar~~. Med segli so veliki sveki. Na svekih je pazimi štrika za obešanje perila. Dile na tleh niso ~~pooblane~~. O puštu se na ~~podnu~~ naštimamo za ~~maškare~~. Na obraz si nataknemo ~~larfe~~. Naš oče je ~~pagruntal~~, da bi bilo dobro ~~scimrati~~ na ~~podnu~~ majhen ~~simerček~~ za mojo sestro.

Venceslav Winkler:

DIDO RIŠE

Dido piše, Dido riše,
štiri črte — to je breg
in na bregu v belem snegu
črn možiček na smučeh.

Črn možiček zakrmari
in ves skrit je v bel oblak —
v dolu pa vse zakadi se,
črn možic je padel vznak.

Dido piše, Dido riše,
križ kraž — breg je pokončan —
kdo podobo bi popravljaj —
in začne na drugo stran.

KAKŠNO BO VREME

KAKO NASTAJAJO OBLAKI

Zrak se v bližini zemlje močno segreje. Tak zrak sprejme mnogo vodnih hlapov. Ker se zrak segreje in ker nosi v sebi mnogo hlapov, postane lažji in se prične dvigati. Če pa se zrak dviga, se ohlaja, kakor nam je že znano. Za vsakih 100 m višine se ohladi za $\frac{1}{4}$ stopinje Celzija. Hladen zrak pa ne more držati v sebi toliko hlapov kakor topel, zaradi tega se jih mora nekaj izločiti v obliki drobnih kapljic, ki se oprimejo prašnih delcev, ki jih je povsod vse polno. Velike množine teh kapljic vidimo mi kot oblak.

Kapljice v oblakih so tako majhne, da ne morejo pasti na zemljo. Šele kadar se v kratkem času napravi mnogo večjih kapljic in je zrak tudi spodaj z vlago nasičen, prične padati dež.

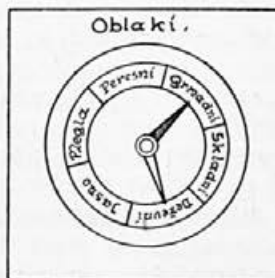
OPAZOVANJE OBLAKOV

Ker so oblaki znanilci nastopajočega vremena, jih moramo opazovati. Določiti moramo, kakšni oblaki so na nebu v večini in koliko neba je pokritega. Ločimo: 1. lahne peresne, 2. bleščeče grmadne, 3. skladne, ki prepredejo vse nebo, 4. temne deževne oblake.

Opazovanje beležimo v posebno pripravno, ki je podobna sličnim, prej opisanim pripravam.

Kdaj bomo opazovali? Takole pojde stvar. Danes, recimo, so bili na nebu pretežno peresni oblaki. Oba kazalca pomožne priprave postavimo v polje peresnih oblakov. Jutri pa bodo na nebu oblaki, iz katerih dežuje. Črni kazalec bomo postavili v polje deževnih oblakov, nad belim kazalcem pa bomo napisali: dež. To pomeni, da so peresni oblaki znanilci slabega vremena. Ko smo zapisali vreme današnjega dne, premaknemo tudi beli kazalec do črnega in priprava počiva do naslednjega dne.

Pri opazovanju oblakov si je važno zapomniti še to, katera stran neba je oblačna, dalje, kam plovejo oblaki in ali je smer oblakov ista, kakor je smer vetra tik nad zemljo.



Priprava za beleženje oblakov in oblačnosti

V nobenem primeru pa nam oblaki sami ne morejo povedati, kakšno bo vreme naslednje dni. Poleg oblakov moramo opazovati stalno že prej našteje priprave, pogledati pa moramo tudi, kaj je z vetrom.

VETROVI

Ozračje je le redkokdaj popolnoma mirno. Rekli smo že, da se segret vlažen zrak prične dvigati. Tako nastane vzponski tok, ki pa ga mi z zemlje le redkokdaj zaznamo. Bolje občutimo gibanje zraka, ki mu pravimo veter.

VRSTE VETROV

Zračno morje pokriva ves svet. Ta svet pa ni povsod enak. Štiri petine zemeljske površine zaliva voda, morje, ostala petina je suha zemlja, ki je ponekod ravna, drugod hribovita. Tu je gola, tam pokrita z rastlinami, tu svetla, tam temna. Sončni žarki svet segrevajo, ne segrejejo pa ga povsod enako. Različno oblikovana tla, ki imajo najrazličnejšo barvo, sprejemajo toploto kaj različno. Upoštevati pa je treba tudi, da sončni žarki ne padajo na vso zemljo pod enakim kotom. Zaradi tega je najbolj vroče ob ekvatorju, malo manj v zmernotopem pa-

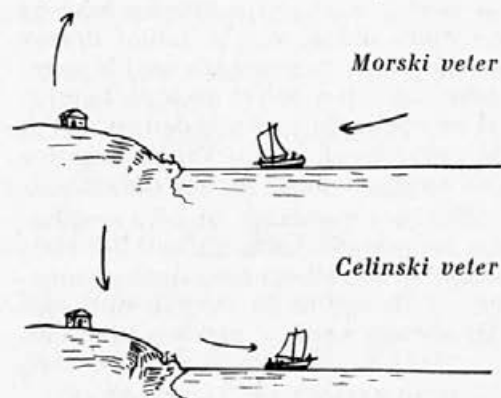
su, kjer prebivamo mi, ob tečajih pa je izredno hladno. Pa tudi v zmerno toplem pasu se svet zaradi neenakosti tal ne segreje povsod enako. Suha zemlja se segreje prej kot voda, temne površine prej kot bleščeče skale ali pa sneg. Predeli, na katere padajo sončni žarki navpično (pobočja hribov), se segrejejo bolj kot ravnine ali kot površine, do katerih žarki sploh ne prodrejo. Kjer se svet segreje, se segrejejo tudi zračne plasti, ki ležijo nad njim. Segret zrak pa je specifično lažji, zaradi tega se prične dvigati — njegov prejšnji prostor pa zalije zrak iz okolice. Tako nastane premikanje zraka, ki mu pravimo veter.

Mislimo si dolino, ki jo zapira na zahodni strani visok hrib temne barve. Ko zjutraj sonce vzide, obsije najprej hrib, potem pa dolino. Žarki padajo na hrib pravokotno, na dolino pa le poševno. Zaradi temne barve površina hriba sprejema toploto hitreje kot svetlejša dolina. Ker so na hrib žarki prej posijali, ker padajo pravokotno in ker je hrib temen, se močno segreje. Segrejejo pa se tudi zračne plasti, ki ga obdajajo. Zrak se razširi, se prične dvigati, na njegovo mesto pa stopa iz doline hladnejši zrak, nastane veter, ki piha iz doline v breg. Takemu vetru pravimo dolinski veter.

Zvečer je stvar obratna. Ko sonce zaide, se prične zemlja ohlajati. Temen hrib hitro odda svojo toploto, prej kot svetla dolina. Zrak nad pobočjem se prične ohlajati, postane

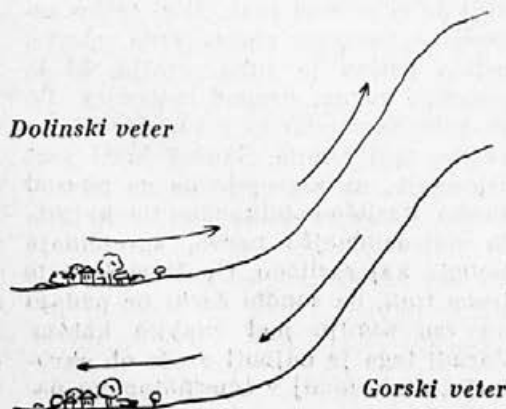
težji in se vali v dolino. Nastane gorski veter, ki piha s hriba v dolino.

Pojdimo na morsko obalo. Pred nami je nepregledna morska površina, ki se pod vplivom sončnih žarkov le počasi segreje. Za nami pa je celina, ki hitreje vpija toploto. In posledica? Nad celino se zjutraj, ko sonce posije, pričnejo zračne plasti dvigati, na njihovo mesto pa stopa z morja hladen zrak v obliki lahkega vetra, ki mu pravimo morski veter. Ta veter se upira v jadra ribičev, ki se vračajo z lova.



Na morje in na celino ves dan sije sonce. Zvečer pa, ko sonce zaide, se oboje prične ohlajati. Voda, ki se je počasi segrela, se počasi tudi ohlaja, celina pa se ohladi takoj. Nad toplim morjem se zaradi tega zrak prične dvigati, izpodriva ga hladnejši, težji zrak s celine. Nastane celinski veter, ki poganja jadrnice mornarjev, ko se odpravljajo na nočni ribolov.

V kraških predelih je znan suh, mrzel veter, ki mu pravimo burja. Kako nastane tak veter? Predvsem je treba vedeti, da je Kras gol. Na njem ni gozdov, ki bi gibanje zraka zadrževali. V visoko ležečih kotlinah takega kraškega sveta se sneg dolgo zadrži. Zrak v kotlinah se zaradi tega močno ohladi in postane težak, ne more pa nikamor, ker je v kotlini. Če pa preko take kotline potegne veter, izžene iz nje težak hladen zrak. Ta pride na pobočja golega strmega Krasa in se z velikansko silo zvali v dolino. Znana je burja v Istri in severni Dalmaciji.



SMER VETRA

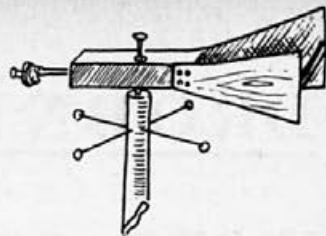
Vsakdanje izkustvo nas uči, da lahko piha veter iz najrazličnejših smeri. Posameznim vetrovom smo po smeri, iz katere pihajo, dali tudi imena. Tako poznamo jug, sever, zahodnik in vzhodnik. Če je treba, lahko imenujemo še štiri vmesne vetrove: severovzhodnik in severozahodnik ter jugovzhodnik in jugozahodnik.

Za natančno določevanje smeri si bomo zgradili pripravo, kakršno kaže slika.

V sredino trdega kosa lesa, ki je 15 cm dolg, 5 cm debel in 5 cm širok, zvrtno navpično luknjo, v kateri se bo nalahko vrtel debel žebelj, s katerim bomo pripravili — imenujmo jo vetrnico — pritrdili na navpični drog. Na vsako stran tega lesa pribijemo, kakor kaže slika, po eno deščico trapezaste oblike, ki naj bo 30 cm dolga in na desni strani 20 cm široka. Da omenjeni dve deščici ne bosta vzporedni, ju na širšem kraju z 10 cm dolgo letvico razširimo. Z leve strani trdega lesa zabijemo dolg, raven žebelj, na katerega obesimo toliko svinca ali železa, da nastane ravnotežje. Pripravimo še drog. Dolg naj bo vsaj 4 metre. Pri vrhu zabijemo v njega štiri dolge žebelje tako, da stoje drug na drugega, pa tudi na drog v pravem kotu. Enega od žebeljev pobarvamo rdeče ali pa ga na kak drug način zaznamujemo. Ko je drog pripravljen, pritrdimo na njega vetrnico, tako da se bo z lahkoto vrtela. Dobro je, če jo nekoliko namažemo. Drog z vetrnico postavimo na primeren prostor, ne v bližino hiše ali v bližino drevov ali gozda, in pri utrditvi pazimo na to, da kaže zaznamovani žebelj proti severu. Že pri najmanjšem vetru se bo vetrnica zavrtela in ne bo nam težko določiti, od kod veter piha.

Da smeri vetra ne bomo pozabili, si napravimo še vetrno rožo, v katero bomo vnašali svoja opazovanja.

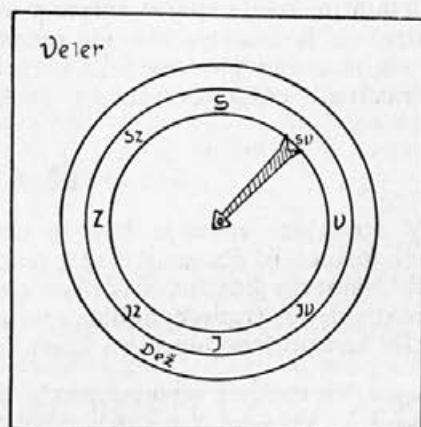
Priprava je pritrdjena na deščici velikosti $20 \times 20 \times 2$ cm. Na njej so narisani trije krogi tako, da nastaneta



Vetrnica

dva kolobarja. V notranjega vnesemo strani neba odnosno imena vetrov, v zunanjega bomo vnašali vreme. Kazalca sta dva, puščici pa sta obrnjeni proti središču.

Opazovanje vršimo takole: zvečer, ko vnašamo svoja opazovanja v svoje pomožne priprave, vnesemo tudi smer vetra, ki smo jo določili z vetrnico. Danes je pihal na primer jugozahodnik. Oba kazalca postavimo v to smer in počakamo naslednjega dne. Naslednjega dne pada dež, veter pa se je obrnil v čist zahodnik. Beli kazalec pomaknemo v smer Z, nad črnim pa zapišemo »dež«, potem pa tudi njega pomaknemo do belega. Če kateri dan vetra ne bi bilo, postavimo oba kazalca tako, da tvorita ravno črto.



Vetrna roža

Čez nekaj časa bo ves zunanji kolobar izpolnjen z vremenom, ki ga prinašajo posamezni vetrovi. Ponovno pa se bomo prepričali, da tudi samo opazovanje vetra ni zadostno za napovedovanje bližajočega se vremena, pa moramo zaradi tega vestno in vztrajno opazovati tudi prej opisane pojave.

(Se nadaljuje.)

DROBNE ZANIMIVOSTI

IZOBRAZBA VOJNIH LETALCEV

Letalci poznajo tri vrste vojnega orožja: izvidnike, bombnike in lovce. Vse države se trudijo, da bi svoje letalce čimbolj temeljito izobrazile za te vrste orožja. Za vsako vrsto tega orožja je potrebna posebna šola, kajti vsaki vrsti je odrejena posebna naloga.

Izvidnik kroži popolnoma sam v veliki višini nad sovražnikovim ozemljem, opazuje, brzojavlja brezžično in fotografira. Fotografiranje se vrši avtomatsko, t. j. samo od sebe s posebnimi aparati, ali z ročnim fotografskim aparatom. Za to je potrebna zelo mirna roka. Avtomatski aparat uporabljajo za velike višine, z ročnim aparatom pa snemajo pokrajino iz bližine. Pri tem se mora izvidnik nagniti iz letala in držati aparat čvrsto v svojih rokah. Snimke se kasneje proučujejo s pomočjo povečevalnih priprav. Iz različnih oblik temnih in svetlih

točk določajo, kje so postavljeni topovi, kje rovi, kod se premikajo sovražnikove čete. Le če opravi izvidnik dobro svoje delo, je mogoče bombniku izvršiti svojo nalogo.

Preden se letalci bombnikov podajo na svoj posel, se morajo naučiti že doma pravilno spuščati bombe. Pri tem mora znati računati z vetrom, z raznimi brzinami letala, z višinami in še z drugimi okolnostmi, ki vplivajo na smer bombe. Razen tega morajo znati opravljati težko strojnico, da se branijo pred napadi sovražnika.

Najtežje izpite pa morajo polagati lovci. Dolgo se morajo vaditi, preden znajo opravljati najhitrejša letala. Lovec mora znati kretati letalo na najdrznejše načine v največji brzini. Šele ko zna brezhibno vse to, sme v boj nad sovražnika. Nespreten ali še neizšolan lovec bi kmalu v boju podlegel.

ROVAŠ

V srednjem veku je bilo le malo ljudi pismenih. Pa so si znali pomagati. Namesto knjižic, v katere zapisuje dandanes trgovec, koliko smo mu dolžni za kupljeno blago, so imeli »ro-

vaš«. Rovaš se je imenovala palica, ki so jo podolgič preklali čez pol. Eno polovico je hranil trgovec ali pek ali mesar, drugo pa kupec. Ko je n. pr. mati poslala Janezka k peku po kruh, je Janezek pokazal peku svojo polovico rovaša in povedal, koliko kruha bo kupil na upanje. Pek je izmed cele kopice rovašev poiskal polovico rovaša Janezkove matere. Ko je postregel Janezku s kruhom, pa je položil oba dela rovaša predse na mizo in zarezal novo znamenje v oba dela. Ko je prišel oče ob koncu tedna, da poravna peku, kar je dolžan, sta s pekom preštela zarezne in pogledala, če je na obeh polovicah enako število zarez. Oče je plačal dolg in pek je z nožem potegnil križ čez vse zarezne na



obeh delih rovaša. Janezek je zdaj lahko spet prihajal po kruh na upanje s svojo polovico rovaša in pek je rezal nove zareze. Če pa je bilo na pekovi polovici rovaša več zarez kakor na kupčevi, tedaj je kupec šel k sodniku, da mu pravico razsodi.

V tem času je nastala prislovica: »Ta ima nekaj na rovašu,« kar pomeni: ta je nekaj dolžan, ali: ta ima nekaj na vesti.

Kako pa je mogel pek takoj poiskati pravo polovico rovaša? To ni bilo

težko: v srednjem veku je imela vsaka meščanska družina svoje rodbinske znake, kakor so imele plemiške rodbine svoje grbe. Te znake so trgovci vrezali na rovaše in tako našli prave. Pri nas so največkrat rabili gostilničarji rovaše, na katere so zaznamovali popito pijačo raznih dolžnikov. Kasneje pa so raje zaznamovali dolžne zneske s kredom. Vsaka črta s kredom pod nekim znamenjem je pomenila merico vina. Od tod izraz: »na kredu jemati«.

S R B E Č I C A

Med mladino po vsej Sloveniji se je pojavila in se širi bolezen, ki povzroča neprijetno srbenje, gnoječe hraste in čestokrat vnetje v očeh. To je garjeva pršica ali srbečica. Za srbečico oboli človek, ki se nalezne nekih živih bitij, ki so podobni želvi velikosti peščenega zrna. Ta živalca se zavrti pod našo kožo, zlasti v prigrbih členkov na roki in na druga mesta človeškega telesa. Ko pride živalca pod kožo, začne vrtati rove, v katere polaga svoja jajčka. To povzroča močno srbenje. Bolnik se praska, razpraska kožo in tako nastanejo gno-

ječe se kraste. Nalezemo se te bolezni, ako spimo v isti postelji z bolniki, ki že imajo srbečico; ako uporabljamo iste brisače in obleke. To bolezen zdravijo ponekod s petrolejem, kar pa ne pomaga dovolj, temveč največkrat celo škodi. Najbolje je, če drgnemo napadene dele s svežo čebulo, pol ure pozneje pa namažemo vse telo z zelenim »mazilnim milom«; približno eno ali poldrugo uro pozneje pa napravimo gorko čistilno kopel in nato oblečemo sveže perilo. Najbolje pa je, da tudi pri tej bolezni pokličemo na pomoč zdravnika.

N A Š E I Z G U B L J E N E L A D J E

Dne 18. novembra predlanskega leta je naletel na mino naš največji parnik »Carica Milica« ob vzhodni obali Anglije. Imel je 9950 ton nosilnosti.

Parnik »Slava« je zadel ob mino 17. februarja l. l. ne daleč od angleške obale. Imel je 7500 ton nosilnosti.

Za »Carico Milico« največji parnik »Labud« je tudi naletel na mino in se potopil. Bilo je to 20. junija l. l., ko je plul iz Južne Afrike proti Liverpoolu. Njegova nosilnost je znašala 8700 ton.

Parnik »Roda« je bil torpediran v začetku julija l. l. ob zapadni afriški obali. Imel je nosilnosti 7600 ton.

Parnik »Vido« je trčil ob mino dne 6. septembra l. l. v Črnem morju. Njegova nosilnost je znašala 3700 ton.

Parnik »Orao« z nosilnostjo 8250 ton je postal žrtev torpeda dne 16. oktobra l. l. To je tretji naš največji izgubljeni parnik.

Izgubili smo torej v tej vojni ladij, ki so imele skupno 45.000 ton nosilnosti.

Ali vse to ne ovira naših parnikov in naših hrabrih mornarjev, da bi se ne podajali na nevarne morske poti. Zaslužek je preveč vabljev in — naši mornarji so po vsem svetu znani kot junaki, ki se ne izogibljejo nevarnosti.

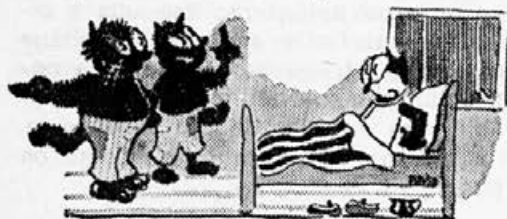
MUCA MACA IN DVA MAČKONA POTEPUHA

V starem gradu muca Maca je živila. Skrbi nikakih ni imela. Čez dan je miške lovila, v mraku na sprehod hodila, potlej pa je spala, dokler se ni zbudila.



Pa nekoč zvečer sta v grad prišla dva potepuha, dva mačkona, grda dva črnuha. »Marš!« sta muco Maco s posteljice naglala. »Tukaj bova midva stanovala!«

Iz gradu je Maca šla, solze si je brisala, bučo velikansko srečala.



Pa je Maci bistra misel v glavo pala: bučo je s tal pobrala, jo v naročje vzela in domov, v kuhinjo, hitela. Potepuha sta v njeni sobi spala, na vso moč smrčala. Muca pa je v kuhinji bučo izvotlila in luknje za nos, oči in usta naredila. Potlej svečo je prižgala, noter v bučo jo je dala in buča — mrtvaška glava je postala.



Muca še v sosednjo sobo po rjuho je skočila, vanjo se zavila, nato pa bučo v roke vzela, jo pred svojo glavo dela in k svoji spalnici hitela.

Bim . . . , bim . . . , bim . . . ! Ura je polnoč zvonila, ko je muca - smrt pred vrati svoje sobe bila.

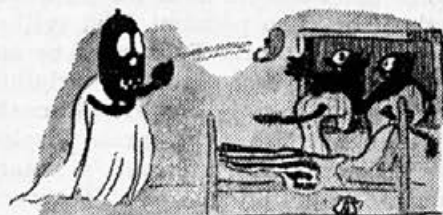
»Hu, hu, hu!« je zavpila in hitro v sobo je skočila.

Potepuha črnuha kvišku sta planila, da bi skoraj posteljico zlomila. In ko smrt sta pred seboj uzrla, od strahu in groze skoraj bi umrla.



Smrt pa je tedaj zarjula: »Marš, grdobi! Ven iz sobe!« Pa copat si je sezula in zagnala ga v hudobi.

Joj, kako sta potepuha vztrepetala! Kar skozi okno sta skočila in bežala, kar jima je sapa dala.



Muca - smrt se je smejala, bučo tja na stol je dala, rjuho si je spet odvila, svečo v buči upihnila.

Potlej pa je legla spat.

In še, ko je že zaspala, se je v spanju hihitala.

Napisal in narisal *Borut Baša*,
dijak v Celju.

ZIMSKO VESELJE

Naj bo mraz, sneg in burja, mi smo na ledu. Veseli se drsamo, vriskamo in pojemo. Ker je led gladek, naše glave pa trde, se mnogokrat zgodi, da kateri pade. Toda to ni nič hudega, hujše je zvečer doma, ko moram biti deležen maše, ki jo poje leskovka. Toda kaj, ko pa ima človek dvoje ušes, v eno gre pridiga staršev noter, skozi drugo pa ven.

Milan Hrga,

uč. V. r. lj. šole v Sv. Lenartu.

| | | | | | | | | | | | |
|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|----|
| 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 |
| 13 | | | 14 | | 15 | 16 | 17 | | 18 | | |
| 19 | | 20 | 21 | 22 | | | 23 | | 24 | 25 | |
| | 26 | | 27 | 28 | | 29 | | 30 | 31 | | |
| | 32 | | 33 | 34 | 35 | | 36 | | | | |
| 37 | 38 | | 39 | 40 | | 41 | | 42 | | 43 | |
| 44 | 45 | 46 | 47 | | | 48 | | 49 | | 50 | |
| 51 | | | 52 | | 53 | 54 | | | 55 | | |
| 56 | | 57 | | 58 | 59 | 60 | | 61 | | 62 | |
| | 63 | | 64 | | 65 | 66 | | 67 | 68 | | |
| | 69 | | 70 | | 71 | | 72 | 73 | | 74 | |
| 75 | | | 76 | | 77 | | 78 | 79 | | 80 | 81 |
| 82 | | | | | | 83 | | | | | |

V o d o r a v n o : 1. moški glas, 7. slovenski pisatelj, 13. časovno merilo, 14. del kolesa, 15. trobilo, 17. francoski člen, 18. vrsta zemlje, 19. pritrdilnica, 21. del sveta, 25. igralna karta, 26. industrijska rastlina, 28. pouk, 29. osebni zaimек, 30. reka v Afriki, 32. muslimansko sveto pismo, 34. žensko ime, 36. kraj v Dalmaciji, 38. oziralni zaimек, 39. površinska mera, 41. veznik, 42. vzklik, 44. predlog, 46. obrtnik, 48. obiskovalec svetih krajev, 50. mera, 51. moško ime, 52. domača žival, 54. pojedina, 55. vrsta orožja, 56. predlog (v srbohrvaščini), tudi francoski zaimек, 57. udomačeni ptič, 58. nasprotno od »dur«, 60. osebni zaimек, 62. zaimек, 63. dolina na Gorenjskem, 64. osebni zaimек, 65. površinska mera, 67. nadnaravno bitje, 69. začimba, 70. hrvatski vladar v 12. stoletju, 73. kraj pri Domžalah, 75. mednarodni klic za pomoč, 76. veznik, 77. reka v Rusiji, 78. veznik, 80. pleme, 82. del pohištva, 83. kraj na Notranjskem.

N a v p i č n o : 1. indijski bog, 2. predplačilo, 3. egipčansko božanstvo, tudi kemični znak za drago kovino, 4. kazalni zaimек, 5. žuželka, 6. povrtina, 8. pod, 9. egipčansko božanstvo, 10. osebni zaimек, 11. mesto v Italiji, 12. oblika vode, 15. obmorsko mesto v Istri, 16. žensko ime, 20. mesto v Franciji, 22. glas goveda, 23. oziralni zaimек, 24. obrtnik, 26. staro strelno orožje, 27. kemični znak za prvino, 30. medmet, 31. vrsta masti, 33. nameček, 35. pritrdilnica, 36. del peči, 37. pristanišče ob Črnem morju, 40. abesinski dostojanstvenik, 41. pravoslavni duhovnik, 43. električna enota, 45. vrsta pesništva, 47. predstojnik samostana, 49. prebivalec Azije, 50. del sobe, 53. polumer, 57. najskrajnejši del zemlje, 58. se rabi pri pranju, 59. žival (tudi islamski bog), 61. lesena posoda, 63. kmečko orodje, 64. kazalni zaimек, 66. isto kot 3 navpično, 68. oblika glagola goreti, 69. morska riba, 70. drugi izraz za odejo, 71. del glave, 72. reka v Afriki, 74. vrednostni papir, 75. oblika glagola biti, 76. oziralni zaimек, 79. kemični znak za prvino, 81. pritrdilnica.

RAZPIS NAGRAD

Štirje izžrebani rešilci vseh križank bodo prejeli lepe nagrade.

ČAROBNI KVADRAT

| | | | | |
|-----|-----|-----|-----|-----|
| | | 315 | | |
| | | | | 453 |
| | 411 | | | |
| | | | 399 | |
| 357 | | | | |

Vnesi v prazna polja kvadrata po gotovem redu naslednja števila:
322 — 328 — 334 — 340 — 348 — 352 — 364 — 372 — 376 — 382
390 — 394 — 408 — 418 — 424 — 432 — 436 — 442 — 448 — 460

Glavna naloga pa je:

Ta števila moramo tako razporediti po poljih, da bo vsota vseh vodoravnih, navpičnih in diagonalnih znašala leto, v katerem živimo, t. j. 1941. Naloga ni lahka. Da jo olajšamo, povemo, da mora biti v vsaki vrsti po dvojce števil, ki se začno s štirico in po troje števil, ki se začno s trojko.

REŠITEV KRIŽANKE

IZ 5. ŠTEV. »NAŠEGA RODA«

Vodoravno: S. K., 3. pire, 6. Kosovo, 8. kis, 10. ro, 12. lava, 13. or, 15. ura, 17. Hakon, 18. kosa, 19. ki, 20. adio, 22. Stane, 23. ti, 25. ded, 26. barva, 28. mi, 30. Eskim, 33. Ada, 34. on, 36. hira, 38. Bevk, 39. teater, 40. onaj, 41. skop, 43. vihar, 45. ga, 47. kovač, 49. sit, 50. al, 51. dim, 52. reven, 55. Ri, 56. vitek, 59. reva, 61. laso, 64. grajam, 66. tika, 69. trem, 70. na, 71. Bog, 73. dober, 75. C A, 76. Avala, 78. pek, 80. ar, 81. dolar, 82. Avar, 83. ma, 85. smet, 86. meter, 87. sad, 88. ah, 89. rena, 91. as, 92. les, 93. letina, 94. Peca, 95. Ra.

Navpično: 1. Sisak, 2. krovi, 3. pol, 4. Eva, 5. liker, 7. brada, 8. kad, 9. sod, 10. rov, 11. osat, 13. oder, 14. ris, 15. uta, 16. Ana, 18. Krk, 21. oko, 23. tih, 24. ira, 26. Beograd, 27. av, 28. magarac, 29. Italija, 31. in 32. Marička, 34. oko, 35. nov, 36. hiter, 37. arena, 41. skavt, 42. padem, 43. vir, 44. rak, 46. rek, 48. čik, 53. ven, 54. Eva, 57. ira, 58. ter, 60. Golar, 62. so, 63. oba, 64. grah, 65. mama, 66. tat, 67. il, 68. Peter, 71. bos, 72. gad, 74. Eva, 77. ves, 78. pel, 79. kes, 83. meter, 84. Anica, 89. rep, 90. Ana.

Križanko so pravilno rešili in bili izžrebani:

Jože Zajc, učenec 4. r. lj. šole na Gorjušah, p. Boh. Bistrica.

Karol Horvat, učenec 5. r. lj. šole v Budincih, p. Salovci.

Joško Delopst, učenec lj. šole v Šošanju.

Marija Mlakar, učenka 3. r. v. lj. šole v Igavasi, p. Stari trg pri Rakeku.

Otroci, hranite in varčujte, pomnite:
Iz malega raste veliko!

Mestna hranilnica Ljubljanska

izdaja na dom domače hranilnike.

Stopite tudi vi v krog njenih
vlagateljev in varovancev!

Kar potrebuje mladina v šoli
in doma, dobi po nizkih cenah v

Učiteljski knjigarni v Ljubljani in v podružnicah v Mariboru in Celju

Zlasti priporočamo bogato izbiro lepih mladinskih
knjig po znižanih cenah. Izberite knjige po cenikih,
ki jih imajo šolski upravitelji, in naročite skupaj,
da bo manjša pošttnina

Insecirajte v „Našem rod“!

Klišeje

eno- ali večbarvne,
za časopise, knjige,
razglednice itd. izdeluje

klišarna

»JUGOGRAFIKA«

LJUBLJANA — SV. PETRA NASIP 23